

Doprinos inkluzivnog kurikuluma u prevenciji rodnih stereotipa djece rane i predškolske dobi

Szavits Nossan, Morana

Master's thesis / Diplomski rad

2021

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Teacher Education / Sveučilište u Zagrebu, Učiteljski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:147:611033>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-11-04**

Repository / Repozitorij:

[University of Zagreb Faculty of Teacher Education - Digital repository](#)

**SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
UČITELJSKI FAKULTET
ODSJEK ZA ODGOJITELJSKI STUDIJ**

Morana Szavits Nossan

**DOPRINOS INKLUZIVNOG KURIKULUMA U PREVENCIJI
RODNIH STEREOTIPA DJECE RANE I PREDŠKOLSKE
DOBI**

Diplomski rad

Zagreb, rujan 2021.

**SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
UČITELJSKI FAKULTET
ODSJEK ZA ODGOJITELJSKI STUDIJ**

Morana Szavits Nossan

**DOPRINOS INKLUZIVNOG KURIKULUMA U PREVENCIJI
RODNIH STEREOTIPA DJECE RANE I PREDŠKOLSKE
DOBI**

Diplomski rad

**Mentor rada:
Prof.dr.sc. Dejana Bouillet**

Zagreb, rujan 2021.

SADRŽAJ

1. UVOD	1
2. TEMELJNA POLAZIŠTA	3
2.1. Osnovni pojmovi ciklusa diskriminacije	6
2.2. Rodne uloge	10
3. INKLUZIVNI KURIKULUM	13
3.1. Cilj i područje djelovanja	13
3.2. Načela i komponente	14
4. ISTRAŽIVANJE	18
4.1. Cilj, zadaci i hipoteze istraživanja	18
4.2. Metoda istraživanja	18
4.2.1. Uzorak	18
4.2.2. Metoda i način prikupljanja podataka	19
4.2.3. Obrada podataka	20
4.3. Analiza podataka	21
4.3.1. Rodni stereotipi i predrasude prema spolu odgojitelja	21
4.3.2. Rodni i spolni stereotipi u svakodnevnom radu odgojitelja	23
4.3.3. Kompetentnost odgojitelja za prepoznavanje i prevenciju pojave rodnih i spolnih stereotipa u svakodnevnom radu s djecom	28
5. RASPRAVA	34
6. ZAKLJUČAK	37
7. LITERATURA	39
POPIS SLIKA	43
IZJAVA O SAMOSTALNOJ IZRADI RADA	44
IZJAVA ZA JAVNU OBRANU RADA	45

SAŽETAK

Sustav ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja (RPOO) dio je odgojno obrazovanog sustava Republike Hrvatske. Kao takav ima zakonsku obvezu poštivati sve zakonske propise koji proizlaze iz Ustava Republike Hrvatske kao i Konvencija koje je Republika Hrvatska potpisala. Republika Hrvatska je kroz nacionalnu politiku za ravnopravnost spolova definirala prioritete u vidu suzbijanja rodnih stereotipa i promicanju rodno osjetljivog obrazovanja. Inkluzija podrazumijeva uključivanje unutar određene skupine ili strukture. Prema suvremenim pedagojskim okvirima u fokusu promatranja inkluzivnosti je holistički pristup osobi, njezinim mogućnostima i interesima dok je temeljno polazište inkluzivnog kurikuluma nediskriminacija po bilo kojoj osnovi, uključujući rodnu i spolnu. Takav kurikulum osvještava vrijednost tolerancije prema različitostima. Ovaj rad je posvećen analizi rodnih stereotipa u RPOO, s naglaskom na mogućnostima inkluzivnog kurikuluma u njihovoj prevenciji. U radu su prikazani rezultati istraživanja koje je provedeno s ciljem ispitivanja znanja i stavova odgojitelja o rodno osjetljivom obrazovanju i suzbijanju stereotipa unutar sustava RPOO-a. Istraživanje je provedeno na skupini od deset ispitanika, zaposlenika u ustanovama RPOO-a grada Zagreba, kvalitativnom metodom fokus grupe, a podaci su obrađeni primjenom interpretativne fenomenološke analize. Rezultati su pokazali da se u sustavu RPOO-a uočavaju rodni stereotipi i predrasude te da osobe koje rade unutar sustava nisu dovoljno osviještene za prepoznavanje i prevenciju spolne i rodne nejednakosti. Rodni stereotipi usmjereni su na oba spola odgojitelja, dok su društvene predrasude naglašenije prema muškim odgojiteljima. Istraživanje je pokazalo da su rodni i spolni stereotipi prisutni u svakodnevnom radu odgojitelja/ica s djecom. Vidljivi su u materijalnom kontekstu, sadržajima, aktivnostima i postupcima odgojitelja/ica, a posljedica su društvenih i kulturnih obrazaca ponašanja, ali i nedovoljnog formalnog obrazovanja odgojitelja/ica o prepoznavanju i prevenciji rodnih stereotipa. Glavni je zaključak da je potrebno dodatno uskladiti program RPOO-a sa zakonskim obvezama. Nužno je osigurati kvalitetu odnosno pristupačnost ustanova RPOO-a kroz profesionalnost osoblja što podrazumijeva kompetencije i profesionalna uvjerenja. Takvo osoblje mora imati znanje i vještine osmisliti primjeren kurikulum koji je inkluzivan i prevenira diskriminaciju prema bilo kojoj osnovi, uključujući rodnu i spolnu.

Ključne riječi: inkluzivni kurikulum, rodni stereotipi, nediskriminacija, RPOO

ABSTRACT

Early childhood education and care system (ECEC) is part of the educational system of the Republic of Croatia. As such, it has a legal obligation to comply with all legal regulations arising from the Constitution of the Republic of Croatia as well as the Conventions signed by the Republic of Croatia. Through its national policy for gender equality, the Republic of Croatia has defined priorities in the form of combating gender stereotypes and promoting gender-sensitive education. Inclusion means participation within a particular group or structure. According to modern pedagogical frameworks, the focus of observing inclusiveness is a holistic approach to the person, his/her possibilities and interests, while the basic starting point of the inclusive curriculum is non-discrimination on any grounds, including gender and sex. Such a curriculum raises awareness of the value of tolerance towards diversity. This paper is dedicated to the analysis of gender stereotypes in ECEC with an emphasis on the possibilities of inclusive curriculum in their prevention. The paper presents the results of a research conducted with the aim of examining the knowledge and attitudes of educators on gender-sensitive education and combating stereotypes within the ECEC. The research was conducted on a group of ten respondents, employees in the ECEC institutions of the City of Zagreb, using the qualitative focus group method, and the data were processed using interpretive phenomenological analysis. The results showed that gender stereotypes and prejudices are noticed in the ECEC system and that people working within the system are not sufficiently aware to recognize and prevent gender inequality. Gender stereotypes are directed at both sexes of educators, while social prejudices are more pronounced towards male educators. Research has shown that gender and sex stereotypes are present in the daily work of educators with children. They are visible in the material context, contents, activities and actions of educators, and are a consequence of social and cultural patterns of behaviour, but also insufficient formal education of educators on the recognition and prevention of gender stereotypes. The main conclusion is that it is necessary to further harmonize the ECEC program with legal obligations. It is necessary to ensure the quality and accessibility of ECEC institutions through the professionalism of staff, which includes competencies and professional beliefs. Such staff must have the knowledge and skills to design an appropriate curriculum that is inclusive and prevents discrimination on any grounds, including gender and sex.

Key words: inclusive curriculum, gender stereotypes, non-discrimination, ECEC

1. UVOD

U nacionalnoj politici za ravnopravnost spolova prema Izvješću o radu Ureda za ravnopravnost spolova Vlade Republike Hrvatske u 2019. god. (2020) jednoglasno su usuglašeni budući prioriteti u okviru sedam tematskih područja: promicanje ljudskih prava žena i rodne ravnopravnosti, jednake mogućnosti na tržištu rada, rodno osjetljivo obrazovanje i suzbijanje stereotipa, ravnopravnost u procesu odlučivanja u političkom i javnom životu, uklanjanje nasilja nad ženama, međunarodna politika i suradnja i osnaživanje institucionalnih mehanizama i načina provedbe.

Iz navedenog jasno proizlazi kako se u Republici Hrvatskoj teži prema društvenim promjenama u vidu promicanja ljudskih prava žena, rodno osjetljivom obrazovanju i suzbijanju stereotipa. U svom diplomskom radu pokušat ću objasniti na koji se način te vrijednosti očituju unutar sustava ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja (RPOO). Svrha RPOO-a u Republici Hrvatskoj odnosi se na „osiguravanje optimalnih uvjeta za uspješan odgoj i cjelovit razvoj svakog djeteta te unaprjeđivanje onih osobina i umijeća djeteta koja se počinju formirati u najranijoj dobi, a nužna su svakom pojedincu i u kasnijem životu kako bi uspješno zadovoljavao svoje potrebe i uživao svoja prava te se odgovorno ponašao prema pravima i potrebama drugih osoba u zajednici“ (Slunjski i sur. 2012, str 16). Stoga je u sustavu RPOO-a izuzetno važno analizirati pokazatelje rodne osjetljivosti i suzbijanja rodni stereotipa.

Konkretno, u ovom radu će se istražiti kako se rodni stereotipi uočavaju unutar RPOO-a i jesu li osobe koje rade unutar sustava dovoljno osviještene o ovoj temi. U prvom dijelu rada opisane su inkluzivne vrijednosti koje pozitivno djeluju u prevenciji razvoja rodni stereotipa što je potkrijepljeno zakonskim i strateškim dokumentima. Također su pojašnjeni temeljna polazišta i osnovni pojmovi vezani uz rodnu ravnopravnost koji su potrebni za razumijevanje ovog rada i daljnju analizu. U drugom dijelu rada odgovara se na istraživačko pitanje. Kvalitativnom istraživačkom metodom - analizom sadržaja održane fokus grupe s deset zaposlenika iz šest vrtića grada Zagreba utvrdit će se jesu li djeca unutar vrtićkog konteksta izložena rodno stereotipnom odgoju i moguće rodnoj diskriminaciji te kakva je slika samog sustava RPOO-a po pitanju rodni i spolni uvjerenja ili predrasuda.

Od malih nogu slušamo kako su dječaci nemirnog i pustolovnog duha ili se pak propituje afinitet dječaka koji se igra s lutkama i nježne je prirode dok se djevojčicama govori da su pristojne ili lijepe kao princeze. Takve su fraze društveno prihvatljive te se stoga učvrste u ljudskoj svijesti bez dubljeg promišljanja poslana poruke, ostavljajući nas potpuno nesvjesnima kako smo površnim uopćavanjem moguće otvorili vrata formiranju stereotipa na temelju spola

(Marović, 2009). Podržavanje stereotipnih igara od strane odgojitelja i okoline Granger i sur. (2017) vide kao pripremu za preuzimanje stereotipne muške odnosno ženske uloge u odrasloj dobi.

Potrebno je osvijestiti naše internalizirane stavove kojima kroz sustav odgojno i obrazovno prenosimo djeci, a često nisu u skladu s vrijednostima koje se temelje na jednakim mogućnostima i pravima. Takva uvjerenja kriju zamke i mogu dovesti do pogrešnog tumačenja koje se prenose na djecu perpetuirajući pri tome različite neravnopravne društvene položaje pa tako i neravnopravan položaj osoba prema spolu ili rodu.

2. TEMELJNA POLAZIŠTA

Prema Ustavu Republike Hrvatske (1990) svim građankama i građanima jamči se i osigurava ravnopravnost, slobode i prava koji proizlaze iz zakona, neovisno o njihovoj rasi, boji kože, spolu, jeziku, vjeri, političkom ili drugom uvjerenju, nacionalnom ili socijalnom podrijetlu, imovini, rođenju, naobrazbi, društvenom položaju ili drugim osobinama. Prema tim odredbama Ustava Republike Hrvatske državna tijela i ustanove dužni su uz zaštitu materinstva, djece i mladeži stvarati socijalne, kulturne, odgojne, materijalne i ostale uvjete kojima se promiče ostvarivanje prava na dostojanstven život svakog djeteta. Republika Hrvatska kao potpisnica Konvencije UN-a o pravima djeteta (1989) dužna je osigurati holistički okvir univerzalnih minimalnih standarda koje će svakom djetetu osigurati:

- prava preživljavanja koja se odnose na osiguravanje dostupnosti kvalitetne zdravstvene zaštite i skrbi o zdravlju svakog djeteta
- razvojna prava koja se odnose na osiguravanje prava na kvalitetno obrazovanje, odmor i igru te dostupnost kulturnih, umjetničkih i drugih aktivnosti svoj djeci
- zaštitna prava koja su predviđena za zaštitu djece koja odrastaju u rizičnim okolnostima (djeca bez odgovarajuće roditeljske skrbi, djeca koja žive u teškim okolnostima, socijalno isključena djeca, djeca žrtve nasilja)
- prava sudjelovanja koja se odnose na osiguravanje aktivne participacije djece u društvenom životu zajednice u kojoj rastu i razvijaju se.

Prema Konvenciji UN-a o pravima djeteta (1989) sva su prava međusobno povezana i jednako važna, za ovaj rad najznačajnija su prava koja se odnose na kategoriju razvojnih i participativnih prava. To su:

- pravo na nediskriminaciju po bilo kojoj osnovi i obveza država stranaka da uvedu sve odgovarajuće mjere kako bi se djecu zaštitilo od svih oblika diskriminacije (članak 2)
- obveza usklađivanja sustava i ustanova odgovornih za djecu s najboljim interesom djeteta, osiguravanja odgovarajućih zdravstvenih i sigurnosnih standarda te standarda kvalitete osoblja (članak 3)
- pravo na izražavanje mišljenja koje su odrasli dužni saslušati i ozbiljno razmotriti (članak 12)

- pravo na nove spoznaje i dijeljenje mišljenja s drugima kroz priču, crtež, pisanje ili bilo koji drugi način koji nije štetan ili uvredljiv za druge (članak 13)
- pravo na odabir prijatelja i priključivanje ili okupljanje grupe dok god to nije na štetu druge osobe (članak 15)
- pravo na različite izvore informacija koji su važni za djetetovu dobrobit, a odrasli su ih dužni osigurati i pomoći u objašnjenju i razumijevanju istih (članak 17)
- pravo na zaštitu od nanošenja boli i lošeg postupanja, fizičkog i psihičkog (članak 19)
- pravo na obrazovanje na temelju jednakih mogućnosti (članak 28) koje je usmjereno punom razvoju djetetovih potencijala, poticanju poštovanja djetetovih roditelja i njihovih vrijednosti (članak 29)
- pravo na slobodnu igru i odmor (članak 31).

Temeljem Konvencije UN-a o pravima djeteta (1989) i Ustava Republike Hrvatske (1990) iz kojeg proizlaze Zakon o suzbijanju diskriminacije (2008) i Zakon o ravnopravnosti spolova (2008) svaka vrtićka ustanova dužna je djeci i odraslima (zaposlenicima ili roditeljima/skrbnicima djece): osigurati zaštitu i promicanje ravnopravnosti kao najviše vrednote ustavnog poretka Republike Hrvatske, stvarati pretpostavke za ostvarivanje jednakih mogućnosti te osigurati zaštitu od diskriminacije na osnovi rase, etničke pripadnosti ili boje kože, spola, jezika, vjere, političkog ili drugog uvjerenja, nacionalnog ili socijalnog porijekla, imovnog statusa, članstva u sindikatu, obrazovanja, društvenog položaja, bračnog ili obiteljskog statusa, dobi, zdravstvenog stanja, invaliditeta, genetskog nasljeđa, rodnog identiteta, izražavanja ili spolne orijentacije.

Tako se u članku 5 Zakona o ravnopravnosti spolova (2008) ravnopravnost spolova definira kao jednaka prisutnost žena i muškaraca u svim područjima javnog i privatnog života gdje oba spola uživaju isti status te jednake mogućnosti za ostvarivanje svih prava i jednaku korist od ostvarenih rezultata. Osim toga, cijeli jedan dio zakona posvećen je obrazovanju pa se tako u petom dijelu kroz članak 14, stavak 1 navodi da su državno tijelo nadležno za obrazovanje, agencije vezane za odgoj i obrazovanje te ustanove kojima je obrazovanje primarna djelatnost dužni sustavno provoditi mjere osiguravanja jednakog pristupa obrazovanju na svim razinama te aktivnosti vezane za stručno usavršavanje i napredovanje u zvanja radnika/radnica u odgoju i obrazovanju. U istom članku stavak 2 jasno je navedeno da sadržaji vezani za pitanja ravnopravnosti spolova predstavljaju integralni dio predškolskog, osnovnoškolskog, srednjoškolskog i visokoškolskog obrazovanja, uključujući i cjeloživotno obrazovanje i usavršavanje kao pripremu oba spola za aktivno i ravnopravno sudjelovanje na

svim životnim područjima. Stavak 3 nalaže da sadržaji iz stavka 2 istog članka promiču nediskriminacijska znanja o ženama i muškarcima, uklanjaju neravnopravnost spolova i rodnih stereotipa u obrazovanju na svim razinama i uvažavaju rodne aspekte u svim obrazovnim područjima. Stavak 4 kaže kako će se na svim razinama odgoja i obrazovanja brinuti o ujednačenoj zastupljenosti prema spolu u učeničkoj i studentskoj populaciji, a sve odgojno-obrazovne ustanove će posebnu pozornost posvetiti ujednačenoj zastupljenosti obaju spolova u upravljačkim strukturama (Zakon o ravnopravnosti spolova, 2008).

Agencija za odgoj i obrazovanje je prema Nacionalnom okvirnom kurikulumu Ministarstva znanosti, obrazovanja i športa donesenom 2010. godine izradila Modul odgoja i obrazovanja za promicanje ravnopravnosti spolova u okviru građanskog odgoja i obrazovanja koji proizlazi iz nacionalnih programa i akcijskih planova, međunarodnih konvencija i preporuka te iz integracijskih procesa u Europsku uniju. Namjera je bila da se teme vezane za pitanja ravnopravnosti spolova sustavno i planski provode od RPOO-a kroz osnovnu i srednju školu u formalnim i neformalnim oblicima. Metodika odgoja i obrazovanja trebala je biti usmjerena na razvoj kompetencija koje obuhvaćaju znanja, vještine i profesionalne stavove. Cilj je bio priprema djece oba spola za aktivno i ravnopravno sudjelovanje na svim područjima života. Specifični ciljevi provedbe modula bili su nastavnici osposobljeni za primjenu teme građanski odgoj i obrazovanje, izrađeni moduli građanskog odgoja i obrazovanja: kurikulum, nastavni materijali za učenike i učitelje, metodologija evaluacije, diseminacija rezultata i međunarodna suradnja. Međutim, iako je naglašena sustavna provedba obaveznog modula od RPOO-a, sam modul bio je osmišljen samo za djecu školske dobi. U siječnju 2019. donesena je Odluka Ministarstva znanosti i obrazovanja o donošenju kurikuluma za međupredmetnu temu Građanski odgoj i obrazovanje za osnovne i srednje škole u Republici Hrvatskoj. Razrađene su domene ljudskih prava, demokracije i društvene zajednice. Sustav RPOO-a ne spominje se u kurikulumu za građanski odgoj i obrazovanje, ali se u Nacionalnom kurikulumu za RPOO (2015) navode socijalne i građanske kompetencije i zagovaraju se vrijednosti humanizma i tolerancije u odgoju i obrazovanju kroz senzibiliziranje djece u prihvaćanju pluralizma kultura te rodnih, rasnih, etničkih i inih drugih statusa. Također se navodi da sustav RPOO-a treba poticati razvoj osobnog identiteta djeteta i osnaživati ga da bude dosljedno samo sebi uz izgradnju pozitivne slike i samopoštovanja. U dijelu Nacionalnog kurikuluma za RPOO gdje se objašnjava vrijednost identiteta jasno kaže kako sva djeca imaju pravo na odgoj i obrazovanje koje prihvaća i uvažava različitost identiteta svakog djeteta i njegove obitelji napuštajući pri tom sve vrste stereotipa i predrasuda (NKRPOO, 2015).

U ustanovama RPOO-a prepoznaje se horizontalna ili rodna segregacija pri zapošljavanju koja se u Pojmovniku rodne terminologije prema standardima EU (2007) definira kao raspodjela žena i muškaraca na različite grupe zanimanja što rezultira puno većom koncentracijom žena u sektoru socijalne skrbi i obrazovanja. Postavlja se pitanje utječe li horizontalna segregacija i njezine posljedice unutar RPOO-a na rodnu i spolnu nejednakost u odgoju djece?

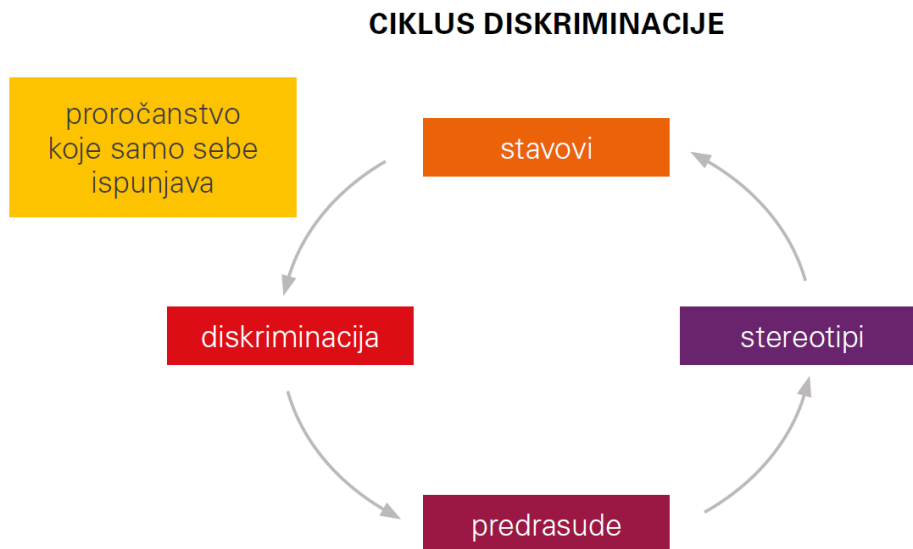
Askland (2012) navodi da su norveške vlasti 20 godina provodile ciljane kampanje povećanja broja muških odgojitelja u sektoru RPOO-a kako bi djeca imala bogatije odgojno obrazovno okruženje s ciljem povećanja ravnopravnosti spolova. Akcijski planovi uključivali su zakonski reguliranu prednost muškaraca pri upisu studija ili zaposlenja uz uvjet da imaju iste kvalifikacije kao žene. Provodili su se i kroz reklamne kampanje, specijalizirane sajmove te poticanja na znanstvena istraživanja o rodnoj i spolnoj ravnopravnosti. Kao jedan od razloga ovakvih usmjerenih kampanja koje se zalažu za veći angažman muškaraca u ustanovama RPOO-a navodi se i problem povećanog nasilničkog i destruktivnog ponašanja muške djece i odraslih muškaraca u Europi koji je moguće uzrokovan nedostatkom muške figure u odgoju. Ipak, prema dostupnoj literaturi ova tema ostaje kontroverzna i nedovoljno istražena.

2.1. Osnovni pojmovi ciklusa diskriminacije

Za bolje razumijevanje ovog rada potrebno je objasniti osnovne pojmove koji će se u daljnjem radu kao takvi i koristiti. Shematski su prikazani osnovni pojmovi ciklusa diskriminacije (Slika 1).

Slika 1.

Shematski prikaz ciklusa diskriminacije

Napomena: Preuzeto iz *Kurikul za edukatore sveučilišnih nastavnika*, str 56, Domović i sur., 2021, Ured UNICEF-a za Hrvatsku.

Stavovi su relativno trajne mentalne konstrukcije koje putem socijalizacije formiraju misli, osjećaje ili djelovanje na određen način prema nekom objektu, najčešće za ili protiv (Živković, 2015). Socijalni psiholozi stav objašnjavaju kao vrednovanje ljudi, objekata ili ideja (Aronson i sur., 2005). Razlikuju se po jačini, trajanju i stupnju uvjerenosti u nešto. Prema Živković (2015) stavove stječemo kroz vlastito iskustvo, pod utjecajem grupe, kulture, nacionalnosti ili vjere i mogu poticati ljubav ili mržnju. Socijalni psiholozi navode da se formiranje stavova temelji na spoznajnim, emocionalnim i ponašajnim iskustvima, ali ne odbacuju ni povezanost stavova uz gene.

Stereotipi nastaju temeljem stavova, a tijekom njihovog nastanka informacije se iskrivljuju, generaliziraju, prilagođavaju i interpretiraju sukladno određenim stavovima (Domović i sur. 2021).

Ured za ravnopravnost spolova stereotipe definira kao generalizirane stavove o nekoj drugoj, ali i svojoj grupi. Najviše uključuje fizička i psihička obilježja za koje se pretpostavlja da određuju prije svega pojedinu/ca, a zatim cijelu grupu članova. Najčešće su pozitivni stereotipni stavovi o grupi kojoj sami pripadamo dok se negativni odnose na stavove o drugim

grupama, ali moguća je i obrnuta situacija. Prema teoriji socijalnog učenja (Bandura, 1986) djeca uče promatranjem i oponašanjem modela iz najbliže okoline. Stereotipi se djeci, po modelu socijalnog učenja, najčešće transferiraju od roditelja, predškolskih i školskih odgojitelja odnosno učitelja (Schoon i Eccles, 2014). Uvjerenja odgojitelja kao i njihove predrasude i stereotipna ponašanja koji se manifestiraju u obliku skrivenog kurikulumu prenose se na djecu, vrtičko ozračje i klimu. Prema tome, stavovi i ponašanje odgojitelja bitno utječu na usvajanje rodni stereotipa kod predškolske djece. Rogošić i sur. (2020) istraživali su utjecaj stavova 481 odgojitelja grada Zagreba na razvoj rodni uloga djece kroz sociodemografske karakteristike odgojitelja i njihovo osobno iskustvo rodne diskriminacije. Istraživanje je pokazalo da su odgojitelji koji su i sami bili rodno diskriminirani u djetinjstvu osvješteniji u prepoznavanju diskriminirajućih situacija i rodno stereotipnih ponašanja. Prema istom istraživanju tradicionalni religijski svjetonazori odgojitelja povećavaju vjerojatnost stereotipnih rodni uloga djece. Prema rezultatima znanstvenog istraživanja gdje su se istraživali sociokulturni činitelji rodne ravnopravnosti u hrvatskim obiteljima, Bouillet (2007) zaključuje da rodnu ravnopravnost izrazitije zastupaju djevojke/žene mlađe i srednje životne dobi s višim stupnjem obrazovanja, zaposlene i urbanog rezidencijalnog statusa.

Predrasuda se prema Domović i sur. (2021) objašnjava kao unaprijed donesen sud o nekome temeljem ranije usvojenih stavova i uvjerenja o čitavoj grupi kojoj ta osoba pripada. Predrasude nastaju kada se stereotipima nadoda određena vrijednost. Prema Uredu za ravnopravnost spolova predrasuda se sagledava kao najčešće negativan, iako može postojati i pozitivan stav o nekoj grupi i njenim članovima.

Connolly i sur. (2002) radili su istraživanje o predrasudama s religijskog aspekta na uzorku od 352 djece predškolske dobi (3-6 godina). Pokazali su da se kod 5% djece u dobi 3 godine počinje uočavati razvijena svijest o religijskoj i kulturnoj pripadnosti, a kod 1% već se nalaze i isključujući stavovi. U dobi od 6 godina čak 34% djece ima razvijenu svijest o pripadnosti, a 15% isključujuće stavove prema drugima. Istraživači su zaključili da trogodišnja djeca mogu biti usmjeravana i poticana na poštivanje različitih kultura, a petogodišnjaci na razumijevanje negativnih posljedica isključujućih i netolerantnih stavova i ponašanja kao i prepoznavanje istih kod sebe. Iz navedenog istraživanja može se zaključiti kako se predrasude mogu prenositi na djecu u ranoj dobi, ali u tom periodu djetetova života još se može pozitivno utjecati na prevenciju i modifikaciju takvih isključujućih stavova.

Zakon o suzbijanju diskriminacije (2008) prepoznaje izravnu i neizravnu diskriminaciju. Izravna diskriminacija definira se kao postupanje uvjetovano nekim od osnova (rasa, etnička pripadnost, boja kože, spola, jezika, vjere...) kojim se osoba stavlja ili je bila

stavljena ili bi mogla biti stavljena u nepovoljniji položaj od druge osobe u usporedivoj situaciji. Neizravna diskriminacija postoji kada naizgled neutralna odredba, kriterij ili praksa stavlja ili bi mogla staviti osobe u nepovoljniji položaj po nekim od osnova (rasa, etnička pripadnost, boja kože, spola, jezika, vjere...) u odnosu na druge osobe u usporedivoj situaciji, osim ako se takva odredba, kriterij ili praksa mogu objektivno opravdati legitimnim ciljem, a sredstva za njihovo postizanje su primjerena i nužna (Zakon o suzbijanju diskriminacije, 2008).

„Diskriminacija je ponašanje koje se bazira na predrasudama i namjernom osporavanju prava nekoj osobi ili grupi temeljem pripadanja toj grupi kao što su spol, rod, spolna orijentacija, rasa, vjere, etnicitet. Diskriminirajuće ponašanje uvijek ide u korist vlastite grupe, a na štetu druge grupe čime se pripadnici te grupe dovode u inferiorni položaj u društvu. Norme i pravila na temelju kojih se isključuju te najčešće manjinske grupe ugrađene su u društvenu strukturu i socijalizacijski se reproduciraju putem obrazovnog sustava, kulture i društva, a koje sveobuhvatno utječe na neravnopravan položaj neke grupe“ (Vlada Republike Hrvatske, Ured za ravnopravnost spolova, 2007. god, str. 19).

Pojam samoispunjavajuće proročanstvo odnosi se na proces u kojem jedna osoba ima određena očekivanja od druge osobe te se ta očekivanja na svjesnoj ili nesvjesnoj razini odražavaju na ponašanje prema drugoj osobi. Druga osoba počinje se ponašati u skladu s našim signalima tj. očekivanjima čineći pri tom da se ta očekivanja obistine (Domović i sur., 2021). Provedeno je zanimljivo istraživanje o utjecaju rodni stereotipa koje se može povezati s fenomenom samoispunjavajućeg proročanstva. Istraživanje je provedeno na Sveučilištu u New Yorku na uzorku od 400 predškolske djece od kojih su polovicu činili dječaci, a polovicu djevojčice. Rezultati su pokazali da rodni stereotipi značajno utječu na dječje poimanje inteligencije i procjenu vlastite sposobnosti. Tako djevojčice u dobi od šest godina rjeđe povezuju pojmove briljantnosti i uspjeha uz vlastiti rod, dok za razliku od njih to čini 65% dječaka istog godišta. Djevojčice te dobi, za razliku od dječaka, ne vjeruju da su zaista jako pametne te darovitost i izuzetan uspjeh u školi povezuju sa suprotnim spolom. Autori zaključuju da su rodni stereotipi već toliko usvojeni od najranije dobi da utječu na različiti obrazovni put djevojčica i dječaka (Bian, 2017). U Hrvatskoj su provedena slična istraživanja s djecom viših razreda osnovne škole, ali ne i s djecom predškolske dobi. I ova su istraživanja pokazala da djevojke podcjenjuju svoje sposobnosti. Iako imaju bolje ocjene iz matematike i fizike od dječaka, djevojčice vlastite sposobnosti u tim predmetima ocjenjuju lošijima. Čak 80% djevojčica i 85% dječaka nakon završene srednje škole smatra da su muškarci, unatoč slabijem uspjehu od žena iz premeta bitnih za upis, talentiraniji za tehničke studije i zanimanja. Djevojke češće biraju karijeru u društveno-humanističkim područjima, dok su mladići u tom području

podzastupljeni (Jugović, 2016). Autorica navodi kako se ti stereotipi formiraju u okruženju u kojem djeca odrastaju, a perpetuiraju u obiteljima, školi i kroz medije. U tim istraživanjima u Hrvatskoj, međutim, izostavljen je važan utjecaj RPOO-a.

2.2. Rodne uloge

Do nedavno pojam roda nije bio korišten u hrvatskoj literaturi te se za isti koristio pojam spola, iako postoje bitne razlike između spola i roda. Razlikovanje termina rod (*gender*) i spol (*sex*) koje postoji u literaturi engleskog govornog područja gubio se prilikom prijevoda na hrvatski jezik te su se ti pojmovi, zanemarujući razlike u značenju, svodili na termin spol.

Kako i dalje postoje različita tumačenja i razumijevanja pojmova roda i spola, nužno ih je definirati. Poštić i sur. (2005, str. 6) spol definiraju kao „društvenu i zakonsku klasifikaciju bioloških karakteristika koja dijeli osobe na dvije kategorije temeljem genitalnih i reproduktivskih funkcija“ kao što i Atkinson (1987) navodi da spol kategorizira skup unutarnjih i vanjskih fizičkih karakteristika temeljem kojih se pripadnici vrste dijele na mužjake i ženke. Prema Poštiću i sur. (2005) rod je osobni doživljaj vlastitog identiteta, odnosno izražavanja koji potvrđuje ili negira i/ili nadmašuje društveno zadane okvire spolne i rodne uloge muškaraca i žena kao cijelu binarnu osnovu muškog i ženskog. Binarnost roda i spola autori objašnjavaju kao doživljaj unutar kojeg se muško izjednačuje s muškošću i muškarcem kao i žensko s ženstvenošću i ženom što dovodi do shvaćanja tih karakteristika kao dvije suprotstavljene strane koje su definitivne i nepromjenjive. Takvo poimanje ovih pojavnosti autori vide kao onemogućavanje rodne slobode i seksualnih prava, a dovodi, podržava i reproducira diskriminaciju i nasilje. Jednako tako Poštić i sur. (2005) definiciju spola kao društveni konstrukt doživljavaju kao osnovu diskriminacije i neravnopravnosti.

Atkinson (1987) također navodi da je rod konstrukt koji se odnosi na subjektivni doživljaj osobe, a ne mora biti u skladu s biološkim spolom. Uz poimanje spola i roda koji se često tumače kao istoznačnice potrebno je objasniti pojam spolnih ili rodnih uloga. Jugović (2004) spominje rodne uloge kao društvena očekivanja o rodnoj podijeli poslova i pravila koje se vežu uz odnose između muškaraca i žena, a postoje i održavaju se unutar određenog kulturalno- povijesnog konteksta. Europski institut za ravnopravnost spolova (2017) rodne uloge pojašnjava kao društvena pravila i pravila ponašanja koja su prikladna za pojedince određenog spola unutar određene kulture.

Brojne su teorije koje pokušavaju objasniti razvoj spolnih uloga. Dio teoretičara tvrdi da je razvoj spolnih uloga uvjetovan biološkim procesima dok se drugi dio teoretičara oslanja

na utjecaj okoline. Dobrim dijelom teoretičari se slažu da biološki i okolinski utjecaji imaju važnost u formiranju spolnih uloga. Vasta i sur. (2005) navode nekoliko teorija o razvoju spolnih uloga. Teorija tradicionalnog pristupa razlike među spolovima i razvoj spolnih uloga objašnjava evolucijskim i biološkim procesima, a zagovornici tradicionalnog pristupa tvrde da se spolne/rodne uloge formiraju urođenim procesima za preživljavanje vrste te se iste ne mogu mijenjati. Unutar navedene tradicije postoji i bio-socijalni model koji naglašava da proces spolne diferencijacije pokreću geni i hormoni dok ga okolinski uvjeti održavaju i dovršavaju prema principu *priroda-kritično razdoblje-odgoj*. Kognitivističko-razvojni model usmjeren je na dječju sposobnost poimanja muškarca i žene i njihovu sposobnost poistovjećivanja s jednim od njih.

Teorije o utjecaju okoline i učenja odnosno teorije socijalnog učenja smatraju spolne uloge naučenim ponašanjem koje se stječe iskustvom. Ova teorija drži da se dječaci ponašaju tradicionalno muževnije i probitačnije od djevojčica jer im okolina podržava taj vid ponašanja dok se za isto ponašanje djevojčice sputavaju. Na taj način djeca promatraju i oponašaju modele iz svoje okoline. Učeći predviđati reakcije iz okoline na osnovu svog ponašanja, djeca postupno internaliziraju obrasce ponašanja koja su prihvaćena za određeni spol. Teorija socijalnog učenja ne opovrgava biološke razlike između muškarca i žene, ali tvrdi da mnoge razlike u socijalnom ponašanju i kognitivnom razvoju nisu nužno rezultat isključivo njihovih gena i da se spolno tipizirana ponašanja mogu mijenjati (Vasta i sur., 2005).

Biološka oznaka spola zadana je genetski, dok se uloge koje nam je društvo pripisalo prema spolu uče tijekom cijelog života. Odmah po rođenju djeteta odrasle osobe aktiviraju usvojene stereotipe prema spolu djeteta i samim time dijete se usmjerava u okvire koji predstavljaju rodne uloge s jasnim porukama što je prihvatljivo za dječake, a što za djevojčice. Takvo društveno naučeno ponašanje čini rodni identitet i rodne uloge (Hodžić, 2003).

Slunjski (2013, str. 51) navodi: „Činjenica je da djevojčicama i dječacima već od rođenja pristupamo na različite načine. Kupnjom različitih igračaka djecu potičemo na različite aktivnosti koje su tipične za spol, a njima utječemo na razvoj spolnih i rodnih stereotipa. Djevojčicama se najčešće kupuju lutke, odjeću i kuće za lutke, baš kao da je njihova buduća životna uloga vezana jedino uz kuću i djecu, dok dječacima kupujemo kocke, građevne materijale, alat, automobile kao da će oni jednoga dana samo graditi, raditi i voziti.“

Prema Weisgramu i sur. (2014) djeca vrlo rano odabiru igračke koje se smatraju prikladnima za njihov spol. Djevojčice se usmjeravaju na igračke vezane za poslove u domaćinstvu i lutke, a dječaci na vozila, sportske rekvizite i alate (Boekee, 2015). Slikovnica je važno didaktičko sredstvo u ustanovama RPOO-a. Prisutnost rodnih stereotipa u dječjim

slikovnicama prvi je istraživao Weitzman (1972) te je zaključio da je puno manja zastupljenost ženskih likova od muških te da su prikazani u stereotipnim ulogama kao pasivni, podređeni i uglavnom unutar kuće, dok su muški likovi prikazani kao aktivni sudionici zbivanja izvan kuće. Williams (1987) je istraživao istu temu u kasnijem razdoblju i zaključio da su žene postale „vidljivije“, odnosno da su puno češće bile u ulozi glavnog lika te da su sudjelovale u većem rasponu aktivnosti, dok su muški likovi i dalje bili prikazivani u stereotipno muškim ulogama. Istraživanje Broadusa i Younga (2006) koje se odnosilo na razdoblje 1987. – 2002. pokazalo je da, suprotno očekivanjima obzirom na društvena kretanja, nema daljnjeg porasta pojavljivanja ženskih likova.

Marović (2009) smatra kako u rodnoj socijalizaciji djece, osim obitelji važnu ulogu ima i vrtić. Navodi da svaka kultura ili zajednica pojedine vrijednosti i ponašanja ili prihvaća ili osuđuje, formirajući pri tom svoje pripadnike prema određenom obrascu. Autor naglašava da se pri tom procesu modeliranja pripadnika određene kulture koriste institucije obitelji, odgojno-obrazovne ustanove i mediji. Za socijalizaciju djeteta u kojoj se uče i rodni stereotipi najodgovornije drži obitelj i dječje vrtiće navodeći pri tome da upravo te institucije najranije i najviše utječu na djecu. Samim time, prvi djetetovi dojmovi i iskustva osnova su kasnijoj nadgradnji u procesu učenja kroz odnose s društvenom okolinom, gdje se formira rodni identitet kroz samopercepciju pojedinca/pojedinke kao muškarca ili žene te usvajanje rodni uloga preuzimanjem onih obilježja koja se odnose na jedan ili drugi rod (Marović, 2009). Na slici 2 prikazan je primjer spolnog i rodno binarnog stereotipa. Dječaci imaju isključivo plave, a djevojčice ružičaste papuče.

Slika 2.

Dječje papuče u ustanovi RPOO-a

Napomena: autorski rad.

3. INKLUZIVNI KURIKULUM

Sam pojam kurikulum dolazi od latinske riječi *curriculum*, a označava niz planiranih postupaka s ciljem stjecanja kompetencija pojedinca u koje su uključeni ciljevi, ishodi učenja, sadržaj i metode rada, oblici učenja i sustav osiguravanja kvalitete (Dželalija, 2009).

3.1. Cilj i područje djelovanja

Integracija načela pravednog društva u djelatnosti obrazovnih ustanova i svih aktivnosti odgojno obrazovnih djelatnika temeljno je polazište inkluzivnog kurikuluma. Cilj inkluzivnog kurikuluma je omogućiti jednake izgledе svoj djeci za najbolja moguća postignuća u odgojno obrazovnom sustavu. Njegovo djelovanje je usmjereno na uočavanje i podupiranje pojedinca ili društvene grupe koja je u riziku socijalne isključenosti. Takav kurikulum podrazumijeva razvijanje sposobnosti, razumijevanja, osjećaja i navika djece kako bi mogla ravnopravno participirati u demokratskom društvu kao odrasle osobe (Bouillet, 2019).

Inkluzivan kurikulum u svojoj srži usmjeren je dijeteu kao cjelini i holistički mu pristupa, osigurava poticaje za sva razvojna područja djeteta, kulturološki je relevantan i uvažava različitosti, potiče međusobno razumijevanje djece, uključuje sudjelovanje roditelja i zajednice, inkluzivan je i osigurava uživanje prava djeteta (Bouillet , 2018). Hockings (2010) dizajniranje inkluzivnog kurikuluma bazira na razumijevanju činjenice da se djeca iz različitih marginaliziranih društvenih grupa prepoznaju kao individue, a ne kroz isticanje kao različitih. Domović i sur. (2021) naglasili su i potrebu edukacije učitelja u vidu savladavanja temeljnih kompetencija za inkluzivno obrazovanje. Podizanje razine uvažavanja prava djece u neposrednom radu vide kroz obilježja idealnog inkluzivnog kurikuluma koji kod pojedinca razvija osjećaj za socijalno odgovornim ponašanjem, odražava i odgovara na kulturne različitosti svake zajednice, naglašava sve značajne aspekte ljudskog razvoja, razvija svijest o globalnoj međuovisnosti u svim aspektima života, potiče usvajanje znanja potrebnih za cjeloživotno učenje u promjenjivom društvu te kroz otvorenost za stalnu evaluaciju i unapređivanje.

3.2. Načela i komponente

Temeljna pretpostavka načela i komponenti inkluzivnog kurikuluma je nediskriminacija po bilo kojoj osnovi pa tako i prema rodnim stereotipima. Inkluzivne odgojno obrazovne ustanove surađuju s ostalim javnim službama i zajednicom kako bi svako dijete, neovisno o spolu, rodu, jeziku, sposobnostima, religiji, nacionalnosti ili drugim obilježjima imalo potporu u razvoju vlastitih potencijala u procesu učenja uz vršnjake. Nediskriminacija također podrazumijeva aktivno djelovanje odgovornih osoba na promjene javnih politika, sustava, praksi i kultura u odgojno-obrazovnim ustanovama (Save the Children, 2016).

RPOO svoje obrazovne politike temelji na Strategiji obrazovanja, znanosti i tehnologije iz 2014. godine. Strategija prepoznaje kulturu kvalitete i jednake mogućnosti za ostvarivanje potencijala svakog djeteta u sustavu odgoja i obrazovanja. Osim toga naglašava kriterij kreativnosti i inovativnosti te autonomiju i odgovornost odgojno-obrazovnih ustanova i svih sudionika za ostvarivanje najboljih rezultata na svoj način uz spremnost na vanjsko vrednovanje vlastitog rada.

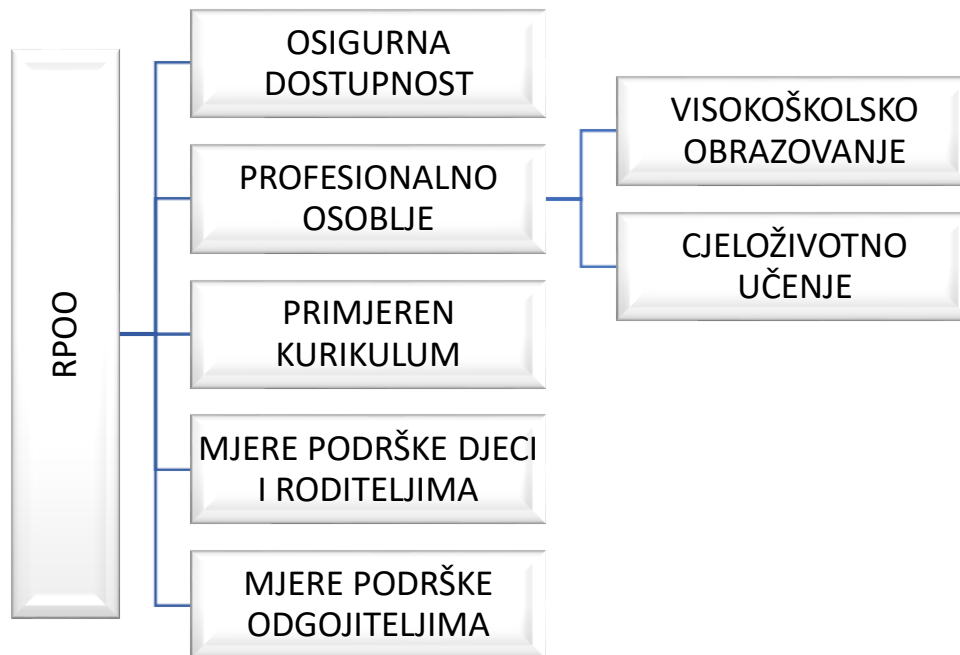
Jednako tako, Nacionalni kurikulum za RPOO (2015) izdvaja načela fleksibilnosti odgojno-obrazovnog procesa u ustanovi, partnerstvo ustanove s roditeljima i širom zajednicom, kontinuitet u odgoju i obrazovanju kao i u unapređivanju prakse. Nacionalni kurikulum za RPOO naglašava važnost uključivanja sve djece u redovite programe uz prihvaćanje različitosti te napuštanje unificiranih standarda za svu djecu. Nacionalni kurikulum navodi znanje, humanizam i toleranciju, identitet, odgovornost, autonomiju i kreativnost kao temeljne vrijednosti uz uvažavanje prava i poštovanje svakog djeteta.

Suvremene obrazovne politike podržavaju inkluzivni kurikulum te naglašavaju dimenziju pristupačnosti ustanove, što podrazumijeva obilježja i usluge RPOO-a koje osiguravaju ostvarivanje prava sve djece uz najbolju iskoristivost resursa i okruženja kako bi se potaknuo cjelovit razvoj i omogućilo ravnopravno sudjelovanje sve djece u društvu (Topping, 2014, prema Bouillet, 2018). Europska komisija (2014) definira pet glavnih aspekata kvalitete programa RPOO-a: pristupačnost, karakteristike osoblja, kurikulum ustanove, evaluaciju i monitoring te upravljanje i financiranje. Pristupačnost ustanova, kao jedan od glavnih aspekata kvalitete programa RPOO-a, trebala bi osigurati cjelovit razvoj i ravnopravno sudjelovanje sve djece u društvu što uključuje i rodnu i spolnu ravnopravnost. Profesionalnost osoblja jedna je od komponentni pristupačnosti ustanove, a čine ju kompetencije odgojitelja i njihova profesionalna uvjerenja.

Pristupačnost i provedbu kvalitetnog RPOO-a osiguravaju svi koji su neposredno odgovorni za njihovu realizaciju (osnivači, ravnatelji ustanova RPOO-a, odgojitelji, članovi stručnog tima) uz pretpostavku primjerene razine znanja, kompetencija, profesionalnih uvjerenja i resursa koji im osiguravaju profesionalno djelovanje u skladu sa zakonskim obvezama, pravima i potrebama sve djece. Prema Saracho (2007) kvaliteta programa RPOO-a bitno ovisi o kvaliteti obrazovanja odgojitelja, a ogleda se u poboljšanoj interakciji između odgojitelja i djece kao i međusobne komunikacije unutar ustanove. Mijatović (2000) definira profesionalnu kompetentnost kao osobnu sposobnost činjenja, izvođenja, upravljanja i djelovanja na razini određenog znanja, umijeća i sposobnosti. Rowe (1995) pojam kompetencije veže uz sposobnosti i usvojene standarde profesionalnog djelovanja, a kompetentnost vidi kao usvojene standarde ponašanja. Jednostavnije rečeno, kompetencija se odnosi na ono što ljudi mogu raditi, a kompetentnost označava način na koji se određeni poslovi obavljaju. Bouillet (2010) izdvaja značajne kompetencije odgojitelja djece rane i predškolske dobi za provedbu kvalitetne prakse, a odnose se na razumijevanje socijalnog i emocionalnog razvoja djece, razumijevanje individualnih razlika u procesu učenja, poznavanje tehnika kvalitetnog vođenja odgojne skupine, komunikacijske vještine s djecom, roditeljima i drugim stručnjacima, poznavanje učinkovitih tehnika poučavanja prema individualnim potrebama, poznavanje razvojnih specifičnosti i drugih specifičnosti socijalne integracije djece, poznavanje didaktičko-metodičkog pristupa i planiranja prilagođenog kurikulumu, poznavanje dostupnih didaktičko-metodičkih metoda, sredstava i pomagala, poznavanje savjetodavnih tehnika rada, praktično iskustvo u odgoju i obrazovanju djece s pojedinim specifičnostima te spremnost na timski rad, suradnju i cjeloživotno obrazovanje. Na slici 3 shematski su prikazani elementi pristupačnosti RPOO-a.

Slika 3.

Shema elemenata pristupačnosti predškolskih ustanova

Napomena: Preuzeto iz *S one strane inkluzije*, Bouillet, 2018, str. 27.

Slika 3 prikazuje elemente pristupačnosti RPOO-a djeci u ranjivim situacijama, ali na isti način se tumači za svaku skupinu djece dovedenu u neravnopravan položaj unutar sustava RPOO-a. Doprinos samog inkluzivnog kurikuluma u prevenciji etiketiranja ili mogućeg diskriminiranja djece prema rodnim ili spolnim karakteristikama sagledava se kroz višedimenzionalni koncept odgoja i obrazovanja koji odgovara na različite potrebe sve djece, a temelji se na uključivanju i ravnopravnom sudjelovanju svih u odgojno-obrazovnom procesu (Hornby, 2014, prema Bouillet, 2018). Sva djeca imaju pravo na kvalitetan RPOO temeljen na inkluzivnosti što podrazumijeva i transformiranje politika, kulture i praksi u odgojno-obrazovnim ustanovama kako bi se prilagodile različitim potrebama djece i kako bi se uklonile prepreke za rast i razvoj djece (Farkas, 2014).

Inkluzivno obrazovanje usmjereno je prema stjecanju kompetencija odgojno obrazovnih djelatnika za profesionalno djelovanje u međukulturnom, višekulturnom i inkluzivnom okruženju koje uvažava i poštuje sve sudionike odgojno-obrazovnog procesa (djeca, roditelji, kolegice i kolege, stručni suradnici, vanjski suradnici) u svrhu poticanja cjelovitog razvoja svakog djeteta, uvažavajući njegove razvojne karakteristike, sposobnosti i interese te pravo na

različnost. Odgojno obrazovni djelatnici koji su internalizirali komponente inkluzivnog obrazovanja prepoznaju i djeluju profesionalno prema individualnim potrebama djece, osobito djece s posebnim odgojno-obrazovnim potrebama u odgojno-obrazovnom kontekstu. Ti isti djelatnici razumiju i kritički promišljaju odgojno-obrazovni proces. Inkluzivno obrazovanje odgovara potrebama sve djece jer odgovornost i ishode učenja adresira na obrazovne sustave. Sustav je taj koji treba biti organiziran da uvažava različitosti, a ne očekivati da se djeca mijenjaju i prilagođavaju sustavu (Bouillet, 2019).

4. ISTRAŽIVANJE

4.1. Cilj, zadaci i hipoteze istraživanja

Cilj ovog istraživanja je ispitati znanja i stavove odgojitelja o rodno osjetljivom obrazovanju i suzbijanju stereotipa unutar sustava RPOO-a. Iz ovog cilja, proizlaze sljedeći istraživački zadaci:

1. utvrditi postoje li rodni stereotipi i predrasude prema spolu odgojitelja
2. ispitati postoje li rodni i spolni stereotipi u svakodnevnom radu odgojitelja
3. analizirati kompetentnost odgojitelja za prepoznavanje i prevenciju pojave rodnih i spolnih stereotipa u svakodnevnom radu s djecom.

Sukladno navedenim zadacima postavljene su sljedeće hipoteze:

1. Rodni stereotipi uočavaju se unutar RPOO-a.
2. Predrasude se uočavaju unutar sustava RPOO-a.
3. Osobe koje rade unutar sustava RPOO-a nisu dovoljno osviještene za prepoznavanje i prevenciju spolne i rodne nejednakosti.

4.2. Metoda istraživanja

4.2.1. Uzorak

Istraživanje je provedeno na skupini od deset ispitanika, zaposlenika u ustanovama RPOO-a grada Zagreba. Od ukupno trinaest odgojitelja/ica koji su inicijalno pristali sudjelovati u istraživanju, troje je odustalo nakon što su upoznati s temom istraživanja. Ispitanici su odabrani iz nekoliko vrtića grada Zagreba. Osnovni kriteriji odabira skupine ispitanika bili su širok raspon godina radnog staža i značajna zastupljenost muškaraca. U istraživanoj skupini devet osoba radi na poslovima odgojitelja/ica predškolske djece, a jedna osoba radi na mjestu pedagoga. Navedenu skupinu čine tri muškarca i sedam žena. Šest ispitanika ima visoku stručnu spremu, a četiri višu stručnu spremu. Tri ispitanika imaju zvanje odgojitelj/ica savjetnik/ca, a jedna osoba odgojitelj/ica mentor/ica.

Osnovni podaci o spolu, dobi, obrazovanju i radnom stažu svakog ispitanika su slijedeći:

1. odgojiteljica (29 god., 6 god. radnog staža, VSS)
2. odgojitelj (40 god., 10 god. radnog staža, VSS)
3. odgojitelj (42. god., 15 god. radnog staža, VŠS)
4. odgojiteljica (39 god., 12 god. radnog staža, VŠS)
5. pedagog (34 god., 8 god. radnog staža, VSS)
6. odgojiteljica-mentorica (43 god., 20 god. radnog staža, VSS)
7. odgojiteljica-savjetnica (58 god., 39 god. radnog staža, VŠS)
8. odgojiteljica-savjetnica (57 god., 30 god. radnog staža, VŠS)
9. odgojiteljica-savjetnica (50 god., 20 god. radnog staža, VSS) i
10. odgojiteljica (30 god., 8 god. radnog staža, VSS).

4.2.2. *Metode i način prikupljanja podataka*

Istraživanje je provedeno kvalitativnom metodom fokus grupe putem zajedničkog video-poziva koristeći aplikaciju Zoom. Metoda fokus grupe kvalitativni je oblik istraživanja koji koristi diskusiju o zadanoj temi na razini grupe s ciljem prikupljanja podataka. Cilj fokus grupe je potaknuti dubinsku diskusiju o zadanoj temi kako bi se ispitale vrijednosti i stavovi ispitanika o temi te utvrdilo što je sve utjecalo na njih. Interakcija u fokus grupi javlja se između ispitanika, ali i na razini moderatora te se pomoću planiranih i pažljivo dizajniranih pitanja nastoji doći do informacija i uvida u motive i argumente sudionika (Skoko, 2015). Pitanja na koja su odgovarali sudionici fokus grupe podijeljena su na tri cjeline istraživačkih zadataka i odnose se na iskustava odgojitelja u sustavu RPOO-a i ustanove u kojoj rade. Svaka cjelina imala je dva strukturirana pitanja na koja su ispitanici odgovarali.

1. Rodni stereotipi i predrasude prema spolu odgojitelja
 - a) Pokušajte u par rečenica objasniti zašto su po vašem mišljenju u dječjim vrtićima u velikoj većini zaposlene žene.
 - b) Smatrate li da postoje predrasude prema muškim odgojiteljima od strane roditelja, odgojiteljica, članova stručnog tima te uočavaju li se više u jasličkim ili vrtićkim skupinama? Objasnite svoje mišljenje.
2. Rodni i spolni stereotipi u svakodnevnom radu odgojitelja

- a) Kada govorimo o djeci ranog i predškolskog uzrasta u kojoj se dobi, po vašem mišljenju, najintenzivnije javljaju igre koje sadrže elemente stereotipa rodnih uloga i koje su igre najčešće? Kako to objašnjavate?
 - b) Mislite li da odgojitelji svojim stavovima i ponašanjem utječu na usvajanje rodnih stereotipa kod predškolske djece?
3. Kompetentnost odgojitelja za prepoznavanje i prevenciju pojave rodnih i spolnih stereotipa u svakodnevnom radu s djecom
- a) Prepoznaju li se u vrtićkom okruženju elementi rodnih stereotipa i stereotipne poruke (sadržaji, igračke, slikovnice, prostor, odnos odraslih prema djeci)? Koje su najzastupljenije?
 - b) Osjećate li se dovoljno kompetentno u prepoznavanju i upravljanju situacijama koje dovode do neravnopravnosti po pitanju spola i roda među djecom ili odraslih prema djeci? Objasnite. Jeste li tu tematiku imali dovoljno zastupljenu u formalnom obrazovanju, edukacijama ili nešto drugo?

Ispitanici su inicijalno upoznati s temom fokus grupe, dok su pitanja svaki zasebno dobili na uvid pola sata prije samog sastanka kako bi se postigla konstruktivna rasprava, a izbjegli pripremljeni odgovori. Istraživač je sudjelovao u fokus grupi isključivo kao moderator postavljajući pitanja i red odgovaranja bez iznošenja vlastitih stavova odnosno komentiranja iznesenih stavova sudionika. Ispitanici su prije početka upoznati s ciljem istraživanja. Moderator je objasnio da je istraživanje anonimno uz zaštitu svih osobnih podataka te je zatražena privola sudionika za snimanje audio-video zapisa isključivo u istraživačke svrhe ovog ispitivanja. U slučaju da ispitanik nije jasno iznio svoj stav postavljeno je dodatno pitanje. Poštivana su načela i standardi etičkog kodeksa znanstvenog istraživanja.

4.2.3. Obrada podataka

Učinjen je transkript cijelog audio-video zapisa uz poštivanje anonimnosti ispitanika. U ovom istraživanju primijenjena je Interpretativna fenomenološka analiza kojoj je cilj istraživanje i otkrivanje značenja životnih iskustava ili osobnih percepcija pripadnika neke društvene grupe o istraživanom fenomenu (Alase, 2017). Ova metoda izabrana je zato jer se istraživanjem nastojao dobiti uvid u različite perspektive sudionika u odnosu na temu ovog rada, odnosno rodnih stereotipa u sustavu RPOO-a.

4.3. Analiza podataka

4.3.1. Rodni stereotipi i predrasude prema spolu odgojitelja

Tema: Velika zastupljenost žena u ustanovama RPOO-a.

Ispitanici su objašnjavali zašto su u velikoj većini žene zaposlene u ustanovama RPOO-a. Svi ispitanici smatraju da su u dječjim vrtićima većinom zaposlene žene jer je to tradicionalno ženski posao te je tako društveno prihvaćen. Jedan ispitanik spominje biološku komponentu žena kao prednost dok ostali smatraju da je to posljedica povijesnog konteksta kada su se žene brinule o odgoju i skrbi za djecu te se pod utjecajem svjetonazora i tradicije taj stav i danas nastavlja. Dva ispitanika naglašavaju da je prezentacija profesije u javnosti također važan faktor jer se i dalje profesija odgojitelja prezentira kao ženski posao. Trećina ispitanika smatra da se stvari polako mijenjaju, ali da treba još dugo vremena da se odgoj i obrazovanje djece u sustavu RPOO-a ne veže isključivo uz ulogu žene. Jedna osoba naglašava kako je to jedan tvrdokoran stereotip koji ulogu odgajateljica društvo vidi kao „fin posao za ženu“ jer žena još onda ima vremena i za svoju obitelj.

Temeljem odgovora potvrđuju se navedena istraživanja iz teorijskog dijela gdje se dokazuje kako se žene u obrazovanju više opredjeljuju za društveno - humanističke znanosti, osobito iz područja socijalne skrbi i obrazovanja što dovodi do horizontalne ili rodne segregacije pri zapošljavanju i nije usklađena s člankom 5 Zakona o ravnopravnosti spolova (2017).

Primjeri:

„Posao odgajatelja je tradicionalno smatran ženskim poslom. Oduvijek su u vrtićima radile odgojiteljice, vrlo malo i danas u ovo, mogli bismo reći suvremeno doba ima malo muških odgojitelja, barem koliko ja znam u gradu Zagrebu. Ja imam 39 godina radnog staža, završila sam i Školu za odgajateljice i Učiteljski fakultet, a u mojoj generaciji Škole za odgajateljice je bilo 13 razreda i imali smo samo jednog muškog kolegu...znači oduvijek je nekako u našem svjetonazoru postojalo nepisano pravilo podjele na nekakva konkretno muška i ženska zanimanja pa je tako i odgajateljski posao smatran ženskim zanimanjem.“

„Dominantu ulogu oko skrbi, njege djece uvijek se nekako isključivo veže uz ženu i mislim da to vuče korijene iz vremena kad su žene bile domaćice i to im je bila primarna uloga, mislim da je također povezano sa ugledom profesije i financijskom stranom kada bi to bilo na

višoj razini možda bi i interes muškaraca bio nešto veći...jer ovako nije baš da mogu ostvarit neku veliku karijeru i moć.“

„Moje mišljenje je da su žene biološki predodređene za rađanje i brigu o djeci i logično je da zbog tog biološkog nasljeđa žene imaju više želje, iskustva i znanja za rad s djecom, osim toga društvo je kroz povijest zadatak o brizi djece prepuštalo uglavnom majkama, bakama i ostalim ženskim članovima obitelji te se ta tradicija jednostavno nastavila kroz ovaj institucionalni oblik srbi o djeci tako da je jednostavno to ostalo tako, ostalo je kao tradicija u društvu.“

Tema: Predrasude prema muškim odgojiteljima.

Na pitanje postoje li predrasude prema muškim odgojiteljima od strane roditelja, odgojiteljica, članova stručnog tima ili ostalih zaposlenika od 10 ispitanika samo jedan muškarac navodi da nije osjetio predrasude unutar kolektiva ili od strane roditelja, dok jedna osoba navodi da se nikad nije susrela s muškim odgojiteljem i nema o tome stav. Svi ostali navode predrasude unutar kolektiva od strane konzervativnijih, tradicionalnijih kolegica i članova stručnog tima. Dio ispitanika naglašava da postoje predrasude u vidu spolne diskriminacije muškaraca pri zapošljavanju od strane ravnateljica koje se manifestiraju otežanom mogućnošću dobivanja stalnog radnog mjesta. U dijelu diskusije gdje se raspravljalo jesu li predrasude prema muškim odgojiteljima izraženije u jasličkim ili vrtičkim skupinama svi ispitanici suglasni su da su predrasude roditelja o muškim odgojiteljima izraženije u jasličkim skupinama, osobito na početku, dok se kasnije smanjuju. Tijekom diskusije razvila se nova tema o predrasadama koje se vežu uz tradicionalnu podjelu poslova unutar kolektiva na muške i ženske. Dio ispitanica navodi svjedočanstvo gdje se muškim odgojiteljima ide na ruku u poslovima pospremanja soba na kraju godine i pisanja dodatne dokumentacije, dok jedna ispitanica navodi kako se od muških odgojitelja očekuje da se bave fizički zahtjevnijim, tehničkim ili informatičkim poslovima. Uočavaju se odgovori gdje oba spola navode da muški odgojitelji koriste drugačiji odgojno-obrazovni pristup u neposrednom procesu od odgojiteljica. Svi sudionici fokus grupe slažu se da je muških odgojitelja premalo da bi se razbile opće prihvaćene predrasude, ali su prema iskustvu uvjereni da je to moguće uz veću prisutnost muških odgojitelja unutar vrtića.

Slijedeće ključne riječi koje označavaju predrasude prema muškim odgojiteljima su se pojavljivale unutar diskusije na teme: seksualno opredjeljenje, diranje djece, propitivanje intelekta, naziv „tetkica“ (obzirom da je opće prihvaćeno da se odgojiteljice nazivaju „tete“).

Predrasude prema muškim odgojiteljima, s druge strane, uočavaju se unutar samog kolektiva kod osoba konzervativnijih pogleda, starije životne dobi i religioznih uvjerenja.

Primjeri:

„Mogu reći da je više predrasuda uvijek bilo u jaslicama. Možda zato što su roditelji više zaštitnički nastrojeni prema svojoj djeci jer su djeca mala i jako strepe nad njima, a onda već kad su djeca starija doma pričaju što smo u vrtiću radili onda roditeljima postaje jasno da je dijete u dobrim rukama. Često su me i na poslu i privatno pitali „od kud ja u ovom svijetu“. Čak i kad se ne izgovaraju predrasude se osjete kod nekih roditelja, kolegica i stručnog tima, vidi se da te gledaju „šta ćeš ti sad ovdje, ti si muško i ti to nećeš znati“.

„Predrasude postoje i mislim da je muških odgajatelja još uvijek premalo da bi se one razbile, ali mislim da čim uđe muški odgajatelj u kolektiv da se one smanjuju kako među roditeljima, tako među kolegicama, stručnim timom i ostalim osobljem.“

„Za muškarce su predrasude i stereotipi vrlo oštri, vrlo često se postavlja pitanje njihove muškosti, njihovog intelekta, njihovih seksualnih opredjeljenja jer mene recimo nitko nikad nije pitao koje je moje seksualno opredjeljenje, a ne mora se ničim podrazumijevati...“

„Nakon završetka školske godine, kad se sobe trebaju pospremiti, radili su zajedno kolega i kolegica međutim kolega nije pospremio, ali on je muško pa eto za njega nije čudno da nije pospremio, njemu se to tolerira, a kolegicu su napali da kakva je to ona žena i vidi je kakva je pa nije pospremila sobu.“

4.3.2. Rodni i spolni stereotipi u svakodnevnom radu odgojitelja

Tema: Formiranje stereotipnih rodnih uloga.

Ispitanici su govorili u kojoj se dobi kod djece najintenzivnije javljaju igre koje sadrže elemente stereotipnih rodnih uloga i čiji je utjecaj na formiranje istih najveći (roditelji/odgojitelji).

U ovom dijelu rasprave 9 ispitanika vrlo jasno uočava postojanje stereotipa prema rodnim ulogama u igrama djece i povezuju njihovo postojanje s učenjem prema modelu i iz okoline. Jedna ispitanica navodi da radi u Montesori programu i da u takvom okruženju klasični rodni stereotipi nisu tako jako izraženi jer je okruženje rodno neutralno. Svi ispitanici navode da se rodno stereotipne igre javljaju oko treće godine života. Do treće godine života nisu jasno vidljive u djetetovom ponašanju. Djeca se igraju sa svime podjednako ili s vrlo malim

razlikama, ali je vidljivo roditeljsko nametanje stereotipa kroz usmjeravanje djevojčica prema bebama, a dječaka prema kockama i autićima. Svi ispitanici naglašavaju da su roditelji ti koji djecu najviše usmjeravaju u rodne uloge kupujući im rodno stereotipne igračke i odjeću. Većina ispitanika navodi da i odgojitelji i ostali sudionici procesa usmjeravaju djecu u rodno stereotipne uloge. Navodi se i utjecaj medija, igračaka, odjeće, boja koje se vežu uz spol i drugo. Dakle, svi ispitanici slažu se da su rodne uloge naučene iz obiteljske i društvene sredine pri čemu važnu ulogu imaju i odgojitelji.

Primjeri:

„Ta stereotipnost u podijeli igara prema muško/ženskim ulogama vidljiva je oko 3 god., jasno se vidi u igrama kad djeca oponašaju prizore iz života, znači nije urođena nego je naučena, znači djeca su to morala negdje vidjeti, prvenstveno to vide doma, od svojih roditelja.“

„U malim jaslicama svi se igraju jednako, oko 3god. počinju biti jasne podjele djece prema rodnim ulogama, mislim da je to pod utjecajem roditeljskog odgoja, medija, igračaka, ali i odgajatelja. Vidljivo je da kako dijete raste očekivanja roditelja da njihovo dijete bude što tipičnije prema spolu su sve čvršća, a dok su djeca mlađa onda im je simpatično i smiješno da sin gura kolica, nosi bebe ili se presvlači u žensku odjeću, kasnije ih to počinje jako smetati.“

„Ima situacija kada dječak krene u igri kuhati ili peglati pa mu dođe drugi dječak i pita ga 'zašto ti to sad kuhaš, to rade žene' onda se uplete treći i kaže 'pa moj tata kuha'...tu se jasno vidi kakav odgoj dolazi od kuće.“

„To se uočava negdje oko 3 god; zato što u mlađim jaslicama, a i starija jaslička s 2 god. još uvijek sva djeca guraju kolica i bebe i dečki i curice i igraju se svi sa svime, znači ne vidim podjelu toliko dok su mali. Odmah nakon toga kako postaju malo stariji kreću igre uloga koje se prepoznaju kao odraz odgoja od doma.“

„U mješovitoj grupi imam djecu od 3-6 godina i sad te imitacijske igre počinju biti totalno rodno stereotipne na način da se u kutiću kuhinje najčešće igraju djevojčice, tu i tamo možda koji dječak. Kad se igraju u kutiću frizera znaju djevojčice reći „daj se makni, tu se mi igramo“ dječak kaže: ali i ja mogu ići kod frizera i moram si popraviti frizuru“, ali čim stavi ogrlicu ili narukvicu već se starije curice počnu ismijavati...“

„Nema djevojčice koja nema barem tri ružičaste stvari svakodnevno na sebi. Kad otvoriš ormarić to je sve skoro ružičasto, gotovo monokromatski svijet, to je ono što mene poprilično smeta, a još više me smetaju komentari kolegica ako neki dječak ima roza majicu - joj gle, kaj su mu to obukli...to mu je sigurno od sestre, a od kud mu roza majica kad on nema sestru?!“

„Još jedan primjer iz iskustva je da se dječacima gotovo nikada ne kupuje lutka, a ukoliko dječak dođe s lutkom onda se roditelji imaju potrebu silno opravdavati i objašnjavati zašto dječak nosi lutku (vidio je kod sestrične), uvijek im je neugodno radi toga...“

„Sjetila sam se dječaka koji se jako volio preoblačiti u žensku odjeću i ukrašavati se nakitom u „kutiću presvlačenja“ i to je bilo sve simpatično i smiješno u mlađoj dobi, međutim u predškolskoj dobi, osobito ocu je to bilo neprihvatljivo i počelo ga je strašno smetati. Na molbu majke mi smo dječaka preusmjeravali u druge igre u vrijeme kada se bližio dolazak oca po dječaka...majka je uvijek unaprijed najavila dolazak oca kako bismo mi znali dijete potaknuti na druge aktivnosti jer smo smatrale da tako štitimo dijete i preveniramo moguće i fizičko kažnjavanje djeteta od strane oca. Tako da je baš jasno, da su roditelji ti koji postavljaju jasna očekivanja od svoga djeteta i naravno da se to i u vrtićkom kontekstu odražava, a i druga djeca to gledaju i primaju određene poruke poput „kakvo je očekivano ponašanje i koja je očekivana igra za djevojčice i dječake“.

„U Montesori materijalima nema muško/ženskih poticaja i djeca se ne mogu dijeliti prema standardnim vrtićkim kutićima pa to nije jasno vidljivo, više se primjećuje u slobodnim igrama kad oponašaju odrasle osobe u međusobnim odnosima, počinje oko 3 god.“.

Tema: Utjecaj odgojitelja/ica na usvajanje rodni stereotipa.

Odgovitelji i odgojiteljice slažu se da je njihov utjecaj na djecu u usvajanju rodni stereotipa jako velik, ali da je roditeljski još jači. Muški odgojitelji smatraju da se oni nalaze u povoljnijem položaju pri odgojnim postupcima prema djeci od odgojiteljica jer im se roditelji ne suprotstavljaju na isti način kao kolegicama. Navode da dijete u vrtiću treba zadovoljiti svoju potrebu za igrom čak kada igra nije u skladu s očekivanjima roditelja...jedan ispitanik smatra da će to za dijete dugoročno biti korisno, naglašava da je spoznaja da postoji i drugačiji način gledanja stvari u životu za dijete pozitivna stvar, misli da zato mi kao odgojno obrazovna institucija i jesmo tu, da pokažemo da se o istim stvarima može drugačije razmišljati.

Muški ispitanici smatraju da su često bolje osviješteni po pitanju rodne tematike od kolegica jer, navode, i sami su često osjetili diskriminaciju prema spolu od strane okoline. Odgojiteljice koje su podržavale igru djece koja iskače iz okvira društveno prihvaćenih obrazaca prema spolu djeteta često su nailazile na probleme sa nadređenim osobama i roditeljima. Sve odgojateljice navode da nesvjesno šalju rodno stereotipne poruke, najčešće u obliku komplimenta ili kritike. Pola ispitanica priznaje da predškolske djevojčice češće grle, a predškolske dječake hrabri gestom tapšanja po ramenu ili *daj pet*. Međutim, jedna odgojiteljica

tvrdi da je primijetila da se dječaci ipak više kritiziraju zbog ponašanja koje nije u skladu s njihovim spolom nego kad se radi o djevojčicama. Navodi se da je u hrvatskim vrtićima i dalje dominantan tradicionalan pristup u odgoju koji naglašava što je primjereno za dječake, a što za djevojčice što se uočava kroz drastične razlike u reakcije okoline na određenu odgojnu situaciju npr. kad djevojčica sudjeluje u tučnjavi, okolina je vrlo razočarana njezinim ponašanjem uz poruku „kako se to ponašaš, nisi ti dečko“. Ističu se primjeri gdje se često naglašava ljepota kod djevojčica. Ispitanici navode da svi sudionici u vrtiću u komunikaciji s djecom koriste stereotipne poruke. Navedena su dva primjera gdje su odgojiteljice tražile pomoć od stručnog tima u situaciji za koju nisu bile sigurne kako da je riješe, ali podrška je izostala.

Primjeri:

„Smatram da je utjecaj i uloga odgojitelja velika. Naime, mi često ne razlikujemo našu deklarativnu pedagogiju, ono što mi smatramo da radimo od onog što stvarno činimo u neposrednom radu s djecom u našoj praksi. Koliko puta nam se omakne „kako to sjediš za stolom, ti si curica, skupi noge...“.

„Očekuje se da djevojčice budu uredne, da budu pristojne, da ne budu glasne, da ne izgovaraju ružne riječi i samim time što u porukama koristimo „ti si curica“ još doprinosimo usvajanju tih rodnih predrasuda, kao da se od dječaka ne očekuje takvo isto ponašanje.“

„Jednom sam imala situaciju gdje su dječaci za vrijeme fašničkog perioda obučavali dječje štikle koje su donijele djevojčice i jako su bili zainteresirani za obuvanje i igru u njima, ali onda sam ja osobno nadrapala jer me ravnateljica oprala, kako sam mogla dozvoliti da dječaci nose štikle, nije to u redu jer oni su dečki, interesantno štikle same po sebi kao vrtićko sredstvo/ predmet nisu bile sporne, ali je tko ih nosi...“

„Mislim da je utjecaj jak i neosviješten na svim razinama; tehničko osoblje, odgojiteljice, članovi stručnog tima, svi koji su u komunikaciji s djecom, svi rade iste ili slične pogreške...ja sam i sama često znala pohvaliti lijepu haljinicu djevojčice u kojoj je lijepa kao princeza i tek kasnije osvijestiti da sam nepotrebno naglasila ljepotu i poslala krivu poruku svoj djeci npr. da je važno biti lijepa i princeza.“

„Ja sam se našla u situaciji da su me djeca pitala o istospolnim vezama jer su se negdje susrela, vidjela, ili čula razgovor ...pitale su me što je gay, kako oni žive, da li je to uredu ili ne...ono što je meni strašno da sam u nekoliko navrata postavila pitanje stručnom timu i na internim stručnim skupovima hoćemo li mi naći nekakav način kako da s djecom o tome razgovaramo, a da stav bude na razini ustanove dogovoren jer to je sve prisutnije, a ne da ja samoinicijativno promišljam jesam li svojim stavom povrijedila nečija uvjerenja, nisam dobila

konkretan odgovor...mi nemamo nikakve, ali baš nikakve informacije kako i na koji način s djecom o tome razgovarati.“

„Evo recimo moje sadašnje, trenutno svjedočenje opisuje neprofesionalan pristup u radu, evo ja sad radim u prvoj jasličkoj i djeca još brkaju rod, broj, padež jer tek progovaraju i može se čuti da je dječak i pojela, i spavala, i igrala se , a osoba koja nam je dodijeljena kao podrška za jedno dijete i svakodnevno nam je u sobi, upliće se i korigira dijete za koje uopće nije zadužena „nisi ti curica, ti si pojeo, spavao“ s naglašenim „nisi ti curica“ kao da je to sad nešto loše, zvuči kao „sram te bilo, nisi ti curica“ tako zvuči, koliko ja znam takve stvari se uopće ne ispravljaju nego se samo ide s komunikacijom s pozitivnim, ispravnim govornim modelom i dijete to spontano usvaja. Dosta teško je i ljudima s kojima surađujemo objasniti da krivo postupaju, osobito ako je ta osoba došla kao stručnjak za neko određeno područje, ali očito ne i za sva područja koja obuhvaćaju djetetov razvoj. Onda nam se dogodi situacija gdje ja kažem: „nemojte to raditi to je moj posao i ja ću odlučiti kako ćemo na to djelovati, vi niste tu radi toga“, zna biti dosta nezgodno, ali dužna sam reagirati jer događaju se situacije koje nikako nisu dobre, a ljudi to onako olako prihvaćaju.“

„Samim svojim djelovanjem i stavovima odgajatelji nekada nisu svjesni koje poruke djetetu šalju, od toga da ga prema vlastitom viđenju usmjeravamo gdje se on ide igrati, do izgovorenih fraza „pa kaj sad plačeš, dečki ne plaču, a osobito pravi dečki ne plaču“ , pa onda poruke roditeljima „trebali bi ga ošišati sad već izgleda kao curica“ „kak si se to obukao?“, „zašto se igraš ovdje ili ondje“...to su sve primjeri koji se stvarno događaju u svakodnevnim situacijama u vrtićkom životu i dio odgajatelja i stvarno nije svjestan koju poruku djetetu šalju (svojim izjavama, svojim reakcijama, svojim načinom komentiranja izgleda, ponašanja, načinom rješavanja situacija).“

„Dječake ćemo drugačije pohvaliti...vežemo te poruke uz njihovu spretnost, hrabrost, snagu, djevojčice su kao nježne, slatke, lijepe...zapravo se to najviše primijeti kod davanja komplimenata. To ne rade samo odgojitelji nego i članovi stručnog tima kad dolaze u skupinu.“

„Prepoznaju se, osim stereotipnih komplimenata ili kritika i podjele zadataka prema spolu...pa ćete često čuti da odgojitelj/ica kaže nešto poput: „trebaju mi jaki dečki da pomaknemo stol“, kao da to djevojčice i dječaci ne mogu zajedno napraviti. Ili kad se kaže: „curice neka pometu“ dok dječaci za to vrijeme moraju raditi nešto fizički, recimo pomaknuti stolce da se može pomesti... Vrlo često i jasno su podijeljeni poslovi u vrtiću. Kod mene su takve situacije rjeđe jer sam te predrasude i sam osjetio pa dosta pazim na takve stvari.“

4.3.3. Kompetentnost odgojitelja za prepoznavanje i prevenciju pojave rodni i spolnih stereotipa u svakodnevnom radu s djecom

Tema: Prisutnost rodno stereotipnih elemenata u ustanovama RPOO-a.

U ovom dijelu diskusije odgojitelji su osvještavali koliko je rodno stereotipnih elemenata i poruka prisutno u vrtićkom okruženju kroz didaktiku, sadržaje i sl. Razvila se polemika oko definiranih kutića ili centara koji su postavljeni u sobe. Dio odgojitelja smatra da su oni nepotrebni ili nedovoljno dobro osmišljeni. Jedan odgojitelj navodi kako se jasno vide tipično muški i tipično ženski centri i da prepoznaje tipičnu podjelu igre djece prema spolu u tim centrima, a da bi se dobila drugačija slika on mora usmjeravati igru djece. Također navodi kako on kod svojih kolegica vidi da kod pospremanja sobe djevojčice usmjeravaju na zadatke čišćenja, a dječake prema težim fizičkim zadacima poput pomicanja stolova, smatra da to odgojiteljice češće rade od odgojitelja. Jedna odgojiteljica prepoznaje da se u slikovnicama često ženski likovi čak i u životinjskom obliku predstavljaju kao brižne domaćice dok su muški likovi predstavljeni kao pustolovi. Kutić presvlačenja navodi kao čest prikaz rodno stereotipnih poruka jer je većinom natrpan haljinicama i odjećom većinski za djevojčice, kaže da je rijetko prisutna odjeća koja bi odgovarala i dječacima za igru. Kao rješenje tog problema navodi nestrukturirane materijale poput marama koji bi djeca mogla višenamjenski kreativno koristiti (haljina/plašt). Navodi preveliku zastupljenost gotovih, industrijski proizvedenih igračaka koje su već dizajnom i bojom rodno stereotipno definirane. Primjećuje kako druge pedagogije poput waldorfske koriste didaktiku i materijale kod kojih nema obilježja spola, roda i porijekla te prema njezinom iskustvu djeca rado istražuju te materijale i koriste ih puno kreativnije u svojoj igri dok se u klasičnim zagrebačkim vrtićima djeci okruženje približava da ih asocira na obiteljsku sredinu pa tako djeci nudimo većinom obiteljske i domaćinske kutiće. Nadovezuje se odgojiteljica koja smatra vrtić izrazito rodno definiranom strukturom, ne razumije odgojnu poruku frizersko/kozmetičkog kutića, a naglašava da je svjesna da djeca reproduciraju situacije iz života i uče po modelu. Upravo zbog toga smatra da takav kutić koji odašilje poruku koliko je važno biti lijep u kontekstu odgojno obrazovne ustanove nije nužan. Također navodi kako ostale pedagogije poput Reggio i Montessori programa nemaju takav koncept, barem ne u tolikoj mjeri. Odgojiteljica koja radi u vrtiću koji je otvoren 2020. god. navodi kako je vrtić nov i boje koje prevladavaju u unutrašnjosti su kao neutralne, ali sve lutke u svim grupama su plavokose, plavoooko i nerealno lijepe, samo je jedna lutka dječak. Navodi kako su roditelji inzistirali na muško/ženskim znakovima za garderobne ormariće jer su smatrali da znakovi nisu

prikladni prema zadanom spolu (npr. leptir je bio neprikladan znak za dječaka dok je konj, brod ili nogometna lopta bila u redu). Navodi kako je svjedočila gotovo uvredljivim porukama koje su pojedine osobe iz stručnog tima znale uputiti djeci te kako u skupini ima djevojčicu s dijagnosticiranim poremećajem prehrane jer odbija jesti kako ne bi imala „debeli trbuh“ što povezuje s porukama koje je djevojčica dobila iz obiteljskog okruženja, a neposredno se veže sa stereotipnim „ženskim kultom ljepote“. Druga navodi da zbog veličine sobe (mala soba) nema centre i to navodi kao prednost jer se svi igraju sa svime, djeci mijenja sadržaje i didaktiku te djeca zajedno kreativno razvijaju igru bez obzira na spol, uvjereni su da mi djeci kroz centre namećemo dosta poruka. Gotovo svi uočavaju obiteljske/domaćinske centre kao dominantne u prostoru kao i veliku prisutnost frizerskog centra ili centra za uljepšavanje i preodijevanje. Svi navode kako je i sam namještaj za pojedine centre već napravljen da bude korišten jedino u te svrhe, poput kuhinjskih elemenata. Ispitanici se slažu da je prikaz djevojčica na didaktici i fotografijama usko vezan uz poslove iz domaćinstva i obiteljskog života dok su dječaci prikazani kao znanstvenici i u igrama s konstrukcijskim elementima. Jedan ispitanik smatra kako je uređenje sobe ostvarenje implicitne pedagogije pojedinca koji je uređuje i nije nužno ništa loše time napravljeno jer su usvojeni stereotipi stvar podsvijesti koji više govore o samom društvu. Stereotipne elemente osim u verbalnim porukama svi prepoznaju u uređenju soba, djelomično u sanitarnim čvorovima, didaktičkoj opremi, slikovnicama, gotovim industrijskim igračkama, oznakama za ormariće, bojama opreme, podjeli zadataka između dječaka i djevojčica. Istraživački centri, stolno manipulativni, čitanje, pisanje i crtanje vide kao neutralne centre gdje djeca ravnopravno sudjeluju.

Primjeri:

„Svaka soba odgojne skupine na neki način predstavlja ostvarenje unutarnje pedagogije kao dio skrivenog kurikuluma koji se vidi na primjer i po odabiru slikovnica; jer ako se u centar slikovnica stavi od 40 njih 30 gdje princeza čeka nekog da ju spasi ... onda naravno da to nešto govori i o našem društvu.“

„Kod same opreme koju smo dobili zapakiranu točno se vidi za koji spol djeteta je namijenjena ta igračka jer to već sugerira sama boja kutije, roza je za djevojčice, plava je uglavnom za dječake. Dobili smo dasku za peglanje na slici je djevojčica koja pegla, dobili smo kolica na slici je djevojčica koja gura kolica, građevni materijal, različite konstruktore na slici je dječak. Sve lutke koje smo dobili, samo je jedan dječak, ja sam si dala truda pa sam obišla sve grupe i sve lutke imaju plavu kosu i plave oči i sve lutke su prelijepe.“

„Moguće je da mi prostorno usmjeravamo djecu koji su kutići namijenjeni za koga, osobito u mlađoj i srednjoj dobi. To su neki centri koji su propisani i imaju ih svi vrtići, kako će se oni upotrebljavati ovisi o odgojitelju. Ovisi o pristupu odgojitelja na koji način će organizirati proces. Međutim u mlađoj dobi, točno je da mi cijelom opremom tih kutića nekako usmjeravamo djecu u te kutiće, usmjeravamo djevojčice da se friziraju, usmjeravamo ih da peglaju, da upravo to činimo.“

„Mi imamo specijalizirane ustanove od kojih kupujemo igračke i opremu za vrtiće. Uzmite katalog takve ustanove (Ida didacta, Astreja) koje prodaju didaktička, ciljana sredstva pa ćete bez problema vidjeti kako su sredstva/igračke podijeljene na one koje su dobre za dječake i one koje su dobre za djevojčice. Evo vam različiti konstruktori, svi imaju jednog dječaka na slici koji je mladi znanstvenik i drveno voće i povrće gdje djevojčica kuha ručak.“

„Samo kad pogledamo slikovnice i vidimo koliko kralj ima veću krunu od kraljice, to je obavezno, njegova je preko cijele glave, a kraljica malu i ona je slatka i simpatična. Uzmimo slikovnice gdje su ljudske likove zamijenile životinje i onda imamo miša i mišicu i opet se stereotipno prikazuju, mišica s pregačom, da se odmah zna gdje joj je mjesto, da ne bi bilo greške...miš može imati i pero za šeširo, ali mišica bilo bi lijepo da mu maše s prozora toplog doma s pregačom...“

„Ono što sami često radimo je zamka s kutićem preodijevanja koji su uglavnom opremljeni s većinom ženskih odjevnih predmeta, vrlo malo su tu zastupljeni muški predmeti...ima haljinica, šoseva, suknjica, ali i nema baš različitih hlača, muških šešira, košulja slabo ili nikako.“

„Zatim pogledajmo kutić frizera, tu se stavljaju fotografije iz žurnala sa ženskim frizurama, viklerima, nigdje muškarca koji se šiša ili brije, a kamo li muškarca s dugom kosom.“

„Puno toga možemo mi sami popraviti. Uzmimo waldorfsku pedagogiju gdje se koristi vrlo malo definiranih stvari i nema posebne oznake spola, dobi, porijekla...može biti i muško i žensko, mogu se s time igrati ravnopravno oba spola, kostimi su od nekakvih marama koje se koriste na različite načine i u različite svrhe, ta marama može biti i plašt i haljina, ona nije definirana. Što je materijal manje strukturiran, što je on u svojem sirovijem izdanju to će ga više djece koristiti bez obzira na spol i koristit će ga u različite svrhe, kreativnije.“

„Ja radim u Montesori programu i nikad nisam radila u primarnom programu i naše se okruženje bitno razlikuje od sobe primarnog programa jer kod nas nema kutića građenja, kutića kuhinje, obiteljskog kutića nego je sav materijal i pribor podijeljen u 5 područja. Taj pribor se ne može svrstati pod muško/ženske aktivnosti tako da je sve neutralno i ja u tim aktivnostima ne mogu prepoznati koji bi bili stereotipni elementi.“

„Prije 10 god, kad je naš vrtić bio novootvoren imali smo smiješne propuste u izvedbi sanitarija vrtića poput pisoara za dječake što je samo po sebi nelogično obzirom na dob djece, a još su i postavljeni na visinu odraslog čovjeka dok su wc s vratima pretpostavljamo bili namijenjeni za djevojčice.“

Tema: Kompetencije odgojitelja.

Ispitanici su objašnjavali koliko su kompetentni u prepoznavanju i upravljanju situacijama koje dovode do neravnopravnosti prema spolu i rodu te jesu li se tijekom svog formalnog obrazovanja ili profesionalnog razvoja susretali s tom tematikom i smatraju li tu tematiku važnom.

Svi ispitanici navode kako se tijekom svog formalnog obrazovanja nikada nisu susreli s temom rodni/spolnih jednakosti. Jednako tako svi su suglasni da tijekom svog osobnog profesionalnog razvoja nikada nisu imali srodne edukacije unutar ili van vrtićke ustanove. Navode da sve što o tome znaju su naučili iz života, kroz vlastito iskustvo te osobnim interesom. Samim time izostaju mehanizmi odgojnog djelovanja i prepoznavanja situacija koje djecu mogu dovoditi u neravnan položaj prema rodu ili spolu. Muški odgojitelji smatraju da su osjetljiviji u prepoznavanju rodni stereotipa i diskriminacije prema spolu kod djece, u odnosu na kolegice. To objašnjavaju kroz vlastito iskustvo. Svi ispitanici navode kako se u situacijama koje se tiču odgoja djeteta čiji roditelji očekuju drugačiji pristup, teško snalaze jer ne postoji službeni stav ustanove. Većina odgojitelja i odgojiteljica navodi kako podrška stručnog tima u tim situacijama izostaje te su oni prepušteni sami sebi u rješavanju istih. Većina odgojiteljica smatra da nisu dovoljno kompetentne u prepoznavanju i upravljanju situacijama u kojima se javlja rodna neravnopravnost. Jedna odgojiteljica navodi da nikad nitko nije imao edukaciju iz područja rodne ravnopravnosti, diskriminacije, predrasuda, smatra to tabu temom u sustavu RPOO-a. Svi ispitanici smatraju temu rodne i spolne ravnopravnosti u sustavu RPOO-a važnom. Izražavaju vrijednost diskusije unutar fokus grupe. Ispitanici smatraju da je o tome nužno razgovarati kako bismo osvijestili i korigirali naše predrasude. Jedna ispitanica navodi da su rodne i spolne predrasude prisutne u svakom segmentu života, čak i u šalama, te ih je stoga potrebno osvještavati.

Svi ispitanici smatraju temu nezaobilaznom u modernom društvu te naglašavaju kako dijete unutar vrtićke ustanove stječe svoje socijalne i građanske kompetencije. Osim toga navode da je osvještavanje i prepoznavanje stereotipa i predrasuda kod sebe i kod drugih preduvjet da doprinosimo njihovom uklanjanju. Naglašavaju važnost javnog progovaranja o

ovoj temi, propitivanju svojih stavova i prakse kao i dodatne edukacije jer je to u interesu cijelog društva, a osobito djetetovog cjelovitog razvoja. Također drže da će proći puno vremena da se ti problemi osvijeste stoga je nužno potrebna strukturirana edukacija na temu rodne ravnopravnosti. Ispitanici su suglasni da je nužno podržavati različitost i da djeci moramo biti pozitivan model ponašanja jer im na taj način prenosimo vrijednosti i poruke kojima utječemo na razvoj njihovih stavova. Drže da je vrtić ustanova i mjesto gdje dijete treba imati osiguranu mogućnost živjeti u skladu sa svojim pravima, gdje o pravima uči, a gdje ga se također odgaja i obrazuje za život u pravima te da samo jedan takav budući građanin može ostvarivati svoja prava i zalagati se za ostvarivanje prava svih drugih, a samim time i prava koja se tiču spolne, rodne kao i svih ostalih ravnopravnosti.

Primjeri:

„Nisam se susrela niti sa jednom radionicom, stručnim aktivom ili edukacijom na tu temu. Nikada nisam čula da se o tome govori u ovome kontekstu, a osobito kako da mi postupimo u situacijama kojima se događa situacija koja eventualno neko dijete dovodi u neravnotežan položaj prema spolu...to je složeno, za početak to moram znati prepoznati, moram to osvijestiti...znači, o tome se nije razgovaralo.“

„Ne sjećam se da smo na faksu obrađivali nešto na širinu vezano uz ovu temu. Ja te situacije rješavam nekako u skladu sa svojom prirodom.“

„Mislim da sam poprilično svjestan predrasuda što se tiče rodni i spolnih uloga...dosta sam toga osjetio na vlastitoj koži, ali što se edukacije i obrazovanja tiče to ne pamtim...pamtim samo situacije *snadi se družu*.“

„Edukacije se tu i tamo vrte oko nekakvih teorijskih okvira, svega onog što bismo mi svi već trebali znati, ali definitivno nikada i nigdje nisam čuo da je bilo nekakvih konkretnih alata ili tehnika koje bi nama pomogle u prepoznavanju moguće diskriminatornih situacija i našem djelovanju u praktičnom radu.“

„Ja smatram da se o tome jako, jako malo govori. Niti na jednoj edukaciji od strane agencije za odgoj i obrazovanje na kojima sam bio, niti koje sam vidio da se nude, niti na fakultetu se zapravo o tome nije govorilo.“

„Mi olako zaboravljamo da smo mi profesionalci. Da svoj rad moramo temeljiti na pravnim dokumentima, tu je Konvencija o pravima djeteta, ja to moram glasno reći gdje je zajamčena jednakost, nekako smatram da nam je potrebno više edukacije iz tog područja, više edukacije cjelokupnog osoblja: stručnog, pomoćnog i tehničkog i ne samo osoblja, nego i roditelja...svih koji sudjeluju u životu djece. Osobito je važno pitanje kada smo zadnji put imali

neku edukaciju iz područja ravnopravnosti, diskriminacije, predrasuda...ja NIKADA. To se zapravo ne spominje, to kao da je neka tabu tema na koju još nismo spremni odgovoriti.“

„Od iznimne nam je važnosti, a i u interesu cijelog društva, a najvažnije od svega u interesu djetetova cjelovitog razvoja da duboko propitamo svoje stavove i praksu. Potrebno je vrlo jasno i javno progovarati o ovoj tematici jer bez obzira koliko duboki i intimni naši osobni stavovi mogu biti, nikada ne smijemo zaboraviti da smo mi profesionalci i da svoju praksu temeljimo na suvremenim i znanstvenim istraživanjima, za to je sasvim sigurno potrebno cjeloživotno usavršavanje i konstantno propitivanje prakse u koju se vrlo lako uljuljati. Najopasnije je misliti kako si sve već naučio. Dosta mi je ova diskusija dala za misliti. Definitivno se nismo ozbiljno bavili njezinom važnošću.“

5. RASPRAVA

Ovo istraživanje je pokazalo da u sustavu RPOO-a postoje rodni stereotipi usmjereni na oba spola dok su predrasude naglašenije prema muškom spolu odgojitelja. Istraživanje je također pokazalo da su rodni i spolni stereotipi prisutni u svakodnevnom radu odgojitelja s djecom.

Ispitanici smatraju da nisu dovoljno kompetentni za prepoznavanje i prevenciju pojave rodnih i spolnih stereotipa zbog nedostatnog formalnog obrazovanja u tom području. Jednako tako naglašavaju društvenu uvjetovanost rodno stereotipnog odgoja kojem su i sami bili izloženi u djetinjstvu. Prevencija rodne i spolne neravnopravnosti djece u sustavu RPOO-a nedovoljno je istražena i nije zastupljena u formalnim strateškim obrazovnim dokumentima, a kvaliteta provedbe u praksi nedostatna, stoga sam odabrala ovu temu za diplomski rad.

Tijekom svog formalnog obrazovanja koje za cilj ima pripremu odgojitelja za tržište rada u sustavu RPOO-a, kolegij „inkluzivni kurikulum“ senzibilizirao je studente/odgojitelje za rad s djecom koja su u neravnopravnom položaju u odnosu na druge. Iako su u fokusu Inkluzivnog kurikuluma djeca u ranjivim situacijama kao što su djeca iz udaljenih ruralnih sredina, pripadnici romske nacionalne manjine, djeca koja žive u uvjetima siromaštva te djeca s teškoćama u razvoju, sam kolegij osvještava studente da je inkluzivno obrazovanje primjereno potrebama, interesima i sposobnostima sve djece, neovisno o njihovim biološkim, psihološkim i socijalnim karakteristikama na nediskriminativan način. Jednako tako sudionici koji su inkluzivno osviješteni u sustavu RPOO-a odgovaraju na različite odgojno-obrazovne potrebe djece i temelje svoj rad na uključivanju i ravnopravnom sudjelovanju svih sudionika odgojno-obrazovnog procesa. Takav koncept je višedimenzionalan i doprinosi punom uvažavanju ljudskih prava i socijalnoj pravdi te zastupa jednake mogućnosti svima, uvažavajući socijalni model odnosa društva prema različitostima. U ovom je istraživanju prema konceptu inkluzivnog kurikuluma analizirana prisutnost rodnih stereotipa unutar ustanova RPOO-a i u odgoju djece kroz kvalitativnu istraživačku metodu fokus grupe. Inkluzivni kurikulum temelji se na anti-diskriminacijskim zakonima, jednakosti prilika, načelu jednakih mogućnosti, ravnopravnosti i uvažavanju različitosti čime doprinosi prevenciji rodne i spolne neravnopravnosti, a time i diskriminacije (Bouillet, 2019). Rezultati navedenih istraživanja iz teorijskog dijela mogu se povezati s analizom podataka fokus grupe u ovom radu. Prema ispitanicima, rodni stereotipi i predrasude jedan su od osnovnih razloga izražene podzastupljenosti muškaraca u sustavu RPOO-a. Posao odgojitelja u sustavu RPOO-a društveno i tradicionalno je smatran ženskim. Međutim, naglašava se važnost pozitivne

prezentacije struke u javnosti što je u skladu sa Strategijom obrazovanja, znanosti i tehnologije iz 2014. koja kao jedan od ciljeva navodi podizanje kvalitete rada i društvenog ugleda učitelja/odgojitelja.

Prema analizi podataka fokus grupe logično je zaključiti da su unutar redovnog programa RPOO-a prisutni rodni i spolni stereotipi u svakodnevnom radu. Vidljivi su u materijalnom okruženju odnosno uređenju prostora u formi centara („kutića“) aktivnosti, didaktičkim sredstvima, slikovnicama i ostalim simboličkim porukama u prostoru. Prema Nacionalnom kurikulumu za rani predškolski odgoj i obrazovanje propisano je poticajno prostorno materijalno okruženje vrtića kroz centre aktivnosti koji trebaju biti što sličniji obiteljskom okruženju. Jednako tako, rodni i spolni stereotipi prisutni su i u postupcima odgojitelja kroz odgojno-obrazovni proces. Potrebno je naglasiti da je već sama diskusija unutar fokus grupe potakla ispitanike na promišljanje o svojoj praksi. Sudionici su zaključili da kada bi snimali i analizirali svoj rad, bili bi iznenađeni s porukama koje prenose na djecu usmjeravajući ih na taj način u tradicionalne rodne uloge. Ispitanici fokus grupe sebe vide kao suvremene odgojitelje liberalnih stavova, ali opet uviđaju osobne propuste u ravnopravnom pristupu djeci bez obzira na spol. Ispitanici također navode da odgojitelji tradicionalnih svjetonazora u njihovoj radnoj sredini još više usmjeravaju djecu u rodne uloge prema spolu koristeći pri tome stereotipni pristup djevojčicama i dječacima. Iako se rezultati ovog istraživanja, obzirom da se radi o maloj skupini odgojitelja, ne mogu primijeniti na cijeli sustav RPOO-a u skladu su s rezultatima drugih istraživanja u ovom području (Schoon, 2014, Rogošić, 2020).

Prema analizi fokus grupe ispitanici sami navode da nisu dovoljno kompetentni u prepoznavanju i prevenciji rodne nejednakosti. Smatraju da nisu imali adekvatno formalno obrazovanje u tom području, kao niti stručnu edukaciju tijekom daljnjeg profesionalnog usavršavanja. Izostaje i adekvatna strukturirana podrška stručnog tima odnosno ustanove u kojoj rade u formi jasno definiranih stavova i smjernica. Rad odgojitelja iz fokus grupe temelji se na njihovim osobnim stavovima i nastojanju da poštuju različitosti kod djece, uključujući razlike prema spolu i rodu. Pristupačnost i kvalitetnu provedbu predškolskog odgoja i obrazovanja dužni su osigurati pročelnici, ravnatelji, članovi stručnog tima i odgojitelji. Obzirom na navedene rezultate analize fokus grupe i čimbenika koji su na takve rezultate mogli utjecati postavlja se pitanje da li ustanove RPOO-a nesvjesno perpetuiraju rodnu i spolnu neravnopravnost kod djece?

Prednost ovog kvalitativnog istraživanja fokus grupe je dubinski uvid u stavove, mišljenja i argumente ispitanika u otvorenoj, ali strukturiranoj raspravi. Sastav fokus grupe s

pripadnicima oba spola, različite starosne dobi i godina staža od kojih je nekoliko savjetnika i mentora, a jedan član stručnog tima povećava vrijednost ove analize. Obzirom da je analiza provedena na vrlo malom uzorku ispitanika iz nekoliko vrtića grada Zagreba rezultati se ne mogu primijeniti na cjelokupni sustav RPOO-a u Republici Hrvatskoj, iako se može pretpostaviti, na osnovi ranije navedenih istraživanja, da je problem rodne i spolne neravnopravnosti izraženiji u ruralnim i svjetonazorski tradicionalnim sredinama. Ovi rezultati daju vrijedan uvid u problematiku ove i dalje kontroverzne teme. Obzirom na važnost ove teme i njezinu nedovoljnu istraženost potrebna su daljnja istraživanja na većem reprezentativnom uzorku ispitanika iz svih područja Hrvatske.

6. ZAKLJUČAK

Promicanja ljudskih prava žena, rodno osjetljivo obrazovanje i suzbijanje stereotipa zadaća je nacionalne politike Vlade Republike Hrvatske. Cilj ovog istraživanja bio je ispitati znanja i stavove odgojitelja o rodno osjetljivom obrazovanju i suzbijanju stereotipa unutar sustava RPOO-a. Istraživački zadaci bili su utvrditi postoje li rodni stereotipi i predrasude prema spolu odgojitelja i u svakodnevnom radu odgojitelja te analizirati kompetentnost odgojitelja za prepoznavanje i prevenciju pojave rodnih i spolnih stereotipa u radu s djecom. Potvrđene su hipoteze da se u sustavu RPOO-a uočavaju rodni stereotipi i predrasude te da osobe koje rade unutar sustava nisu dovoljno osviještene za prepoznavanje i prevenciju spolne i rodne nejednakosti.

Rezultati istraživanja su pokazali da postoje rodni stereotipi usmjereni na oba spola, dok su predrasude naglašenije prema muškom spolu odgojitelja. Muški odgojitelji smatraju da su osjetljiviji u prepoznavanju rodnih stereotipa što povezuju s predrasudama koje su osobno prethodno doživjeli. Stoga se može zaključiti da je nužno podizanje društvene razine svijesti s ciljem ukidanja predrasuda prema stereotipnim ulogama žena i muškaraca. Ravnopravnija podjela muškaraca i žena unutar sustava RPOO-a može se postići podizanjem kvalitete rada i društvenog ugleda odgojitelja što je jedan od ciljeva Strategije obrazovanja, znanosti i tehnologije (2014). Veći broj muških odgojitelja u sustavu RPOO-a pozitivno bi djelovao na razbijanje predrasuda prema stereotipnim rodnim ulogama.

Istraživanje je također pokazalo da su rodni i spolni stereotipi prisutni u svakodnevnom radu odgojitelja s djecom. Zaključuje se da su posljedica društvenih i kulturnih obrazaca ponašanja, ali i nedovoljnog formalnog obrazovanja odgojitelja o prepoznavanju i prevenciji rodnih stereotipa. Elementi koji odražavaju rodne stereotipe vidljivi su u materijalnom kontekstu, sadržajima, aktivnostima i postupcima odgojitelja u ustanovama RPOO-a. Sudionici ovog istraživanja ne osjećaju se dovoljno kompetentnim u prepoznavanju i prevenciji rodne neravnopravnosti, ali su otvoreni za propitivanje i analizu svoje prakse te sami zaključuju da im je potrebna dodatna edukacija o ovoj izuzetno važnoj temi.

Republika Hrvatska kao potpisnica Konvencije Vijeća Europe o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u obitelji (2014) obvezala se prema članku 12. da će „poduzeti potrebne mjere za promicanje promjena u društvenim i kulturnim obrascima ponašanja žena i muškaraca s ciljem iskorjenjivanja predrasuda, običaja, tradicija i svih drugih postupanja u praksi koja se temelje na ideji manje vrijednosti žena ili na stereotipnim ulogama

žena i muškaraca.“ Osim toga, članak 14. obvezuje članice na poduzimanja potrebnih koraka kako bi se nastavni materijali o pitanjima kao što su ravnopravnost žena i muškaraca, nestereotipne rodne uloge, uzajamno poštovanje, nenasilno rješavanje sukoba u osobnim odnosima, rodno utemeljeno nasilje nad ženama i pravo na osobni integritet, prilagodili razvojnim sposobnostima učenika i uključili u redovni nastavni plan i program na svim razinama obrazovanja.

Rezultati ovog istraživanja jasno ukazuju na potrebu dodatnog usklađivanja programa RPOO-a sa zakonskim obvezama. U ustanovama RPOO-a potrebno je osigurati pristupačnost kroz profesionalnost osoblja što podrazumijeva kompetencije i profesionalna uvjerenja. Takvo osoblje ima znanje i vještine osmisliti primjeren kurikulum koji je inkluzivan i prevenira diskriminaciju prema bilo kojoj osnovi uključujući rodnu i spolnu.

7. LITERATURA

- Agencija za odgoj i obrazovanje. (2011). *Priručnik: Modul odgoja i obrazovanja za promicanje ravnopravnosti spolova – razredna nastava*, preuzeto 11.8.2021. s <https://www.azoo.hr/programi-arhiva/graanski-odgoj-i-obrazovanje-modul-za-promicanje-ravnopravnosti-spolova/>
- Alase, A. (2017). The interpretative Phenomenological Analysis (IPA): A Guide to a Good Qualitative Research Approach, *International Journal of Education & Literacy Studies*, 5 (2), 9-19.
- Aronson, E., Wilson, T.D. i Akert, R.M. (2005). *Socijalna psihologija*. Mate d.o.o.
- Askland, L. (2012). Zapošljavanje muškaraca u dječjim vrtićima i ravnopravnost spolova. *Djeca u Europi*, 4 (8), 12-13. <https://hrcak.srce.hr/144792>
- Atkinson, J. (1987). Gender Roles in Marriage and the Family: A Critique and some Proposals. *Journal of Family Issues*, 8 (1), 5-41.
- Bandura, A. (1986). *Social foundations of thought and action: A social cognitive theory*. Englewood Cliffs, N.J: Prentice-Hall.
- Belamarić, J. (2009). Ružičasto i plavo: Rodno osviješten odgoj u dječjem vrtiću. *Dijete, vrtić, obitelj: Časopis za odgoj i naobrazbu predškolske djece namijenjen stručnjacima i roditeljima*, 67 (58), 14-17. <https://hrcak.srce.hr/128501>
- Bian, L., Leslie, S. J. i Cimpian, A. (2017). Gender stereotypes about intellectual ability emerge early and influence children's interests. *Science*, 355 (6323), 389-391.
- Boekee, K., Brown, T. (2015). Gender Stereotypes of Children's Toys: Investigating the Perspectives of Adults Who Have and Do Not Have Children. *Journal of Occupational Therapy, Schools, & Early Intervention*, 8 (1): 97-107.
- Borić, R. (2007). *Pojmovnik rodne terminologije prema standardima EU*. Vlada Republike Hrvatske, Ured za ravnopravnost spolova. Centar za ženske studije.
- Bouillet, D. (2019). *Inkluzivno obrazovanje: odabrane teme*. Sveučilište u Zagrebu, Učiteljski fakultet.
- Bouillet, D. (2018). *S one strane inkluzije djece rane i predškolske dobi*. Ured UNICEF-a za Hrvatsku i Pučko otvoreno učilište „Korak po korak”.

- Bouillet, D. (2011). Kompetencije odgojitelja djece rane i predškolske dobi za inkluzivnu praksu. *Pedagogijska istraživanja*, 8 (2), 323-338.
<https://hrcak.srce.hr/116665>
- Bouillet, D. (2010). *Izazovi integriranog odgoja i obrazovanja*. Školska knjiga.
- Bouillet, D. (2006). Sociokulturni činitelji rodne ravnopravnosti u hrvatskim obiteljima. *Sociologija i prostor*, 44 (174 (4)), 439-459.
<https://hrcak.srce.hr/93835>
- Connolly, P., Smith, A. i Kelly, B. (2002). *Too Young to Notice? The Cultural and Political Awareness of 3-6 Year Olds in Northern Ireland*. Community Relations Council.
Preuzeto 10.8.2021. s <http://arrts.gtcmi.org.uk/gtcmi/handle/2428/5586>
- Council of Europe. (2014). *The Council of Europe Convention on Preventing and Combating Violence against Women and Domestic Violence*, Preuzeto 29.8.2021. s:
<https://www.refworld.org/docid/548165c94.html>.
- Domović, V., Brajković, S. i Bouillet, D. (2021). *Unaprjeđivanje inkluzivnosti inicijalnog obrazovanja odgojitelja djece rane i predškolske dobi: Kurikul za edukatore sveučilišnih nastavnika*. Ured UNICEF-a za Hrvatsku.
- Europski institut za ravnopravnost spolova. *Glosar i pojmovnik*.
Preuzeto 5.4.2021. s: https://europa.eu/european-union/about-eu/agencies/eige_hr.
- Europska komisija. (2014). *Proposal for key principles of a Quality Framework for Early Childhood Education and Care: Report of the Working Group on Early Childhood Education and Care under the auspices of the European Commission*
<http://ec.europa.eu/education/policy/strategic-framework/arch>.
- Farkas, A. (2014). *Conceptualizing Inclusive Education and Contextualizing it within the UNICEF Mission*. New York: United Nations Children's Fund – UNICEF.
- Granger, K. L., Hanish, L. D., Kornienko, O. i Bradley, R. H. (2017). Preschool Teachers' Facilitation of Gender-Typed and Gender-Neutral Activities during Free Play. *Sex Roles*, 76 (7-8): 498-510.
- Hamilton, M.C., Anderson, D., Broaddus, M. i Young K. (2006). Gender Stereotyping and Under-representation of Female Characters in 200 Popular Children's Picture Books: A Twenty-first Century Update. *Sex Roles*, 55, 757–765.
- Hodžić, A., Bijelić, N. i Cesar, S. (2003). *Spol i rod pod povećalom – priručnik o identitetima, seksualnosti i procesu socijalizacije*. (2. izdanje) Cesi.

- Jugović, I., Doolan, K. i Baranović, B. (2016). *Gendered Course Choices: Rationalization and Embodiment*. European Conference on Educational Research. Dublin, Irska, 22-26.08.2016.
- Marović, Z. (2009). Ne smiješ plakati, ti si dječak. *Dijete, vrtić, obitelj*, 15 (58), 18-23.
<https://hrcak.srce.hr/128503>
- Mijatović, A. (2000). *Leksikon temeljnih pedagoških pojmova*. EDIP.
- Nacionalni kurikulum za rani i predškolski odgoj i obrazovanje. Narodne novine 05/2015.
- Poštić, J., Mamula, M. i Hodžić, A. (2005). *Seksualna prava: Budućnost Ravnopravnosti*.
Ženska soba – Centar za prevenciju, istraživanje i suzbijanje seksualnog nasilja i žensku seksualnost.
- Rogošić, S., Maskalan, A. i Krznar, T. (2020). Preschool Teachers' Attitudes towards Children's Gender Roles: The Effects of Sociodemographic Characteristics and Personal Experiences of Gender Discrimination. *Problems of Education in the 21st Century*, 78 (3), 410.
- Rowe, CH. (1995). Clarifying the use of competence and competency models in recruitment, assessment and staff development. *Industrial and Commercial Training*, 27 (11), 12 - 18.
- Saracho, N. i Spodek, B. (2007). Early childhood teachers' preparation and the quality of program outcomes. *Early Child Development and Care*, 177 (1), 71-91.
- Save the Children. (2016). *Inclusive education: what, why and how*. London; Save the Children.
- Schoon, I., Eccles, J. S. (Eds.). (2014). *Gender differences in aspirations and attainment: A life course perspective*. Cambridge University Press.
<https://doi.org/10.1017/CBO9781139128933>
- Skoko, B. i Benković, V. (2015). Znanstvena metoda fokus grupe – mogućnosti i načini primjene. *Politička misao: časopis za politologiju*, 46 (3), 2017-236.
- Slunjski, E., Ljubetić, M., Pribela Hodap, S., Malnar, A., Kljenak, T., Zagrajski Malek, S., Horvatić, S. i Antulić, S. (2012). *Priručnik za samovrednovanje ustanova ranoga i predškolskog odgoja i obrazovanja*. Nacionalni centar za vanjsko vrednovanje obrazovanja.
- Slunjski, E. (2013). *Kako djetetu pomoći da... (p)ostane tolerantno (razumije i prihvaća različitosti)*, Priručnik za roditelje, odgajatelje i učitelje. Element.
- Strategija obrazovanja, znanosti i tehnologije. Narodne novine 124/2014.

- Ujedinjeni narodi (1989). Konvencija o pravima djeteta. Službeni list – Međunarodni ugovori 15/90; Narodne novine 12/93; 20/97.
- Ustav Republike Hrvatske, Narodne novine, NN 56/90, 135/97, 08/98, 113/00, 124/00, 28/01, 41/01, 55/01, 76/10, 85/10, 05/14.
- Vasta, R., Haith, M. M., Miller, S. A. (2005). *Dječja psihologija: moderna znanost*. Naklada Slap.
- Vlada Republike Hrvatske, Ured za ravnopravnost spolova. (2020). *Izješće o radu Ureda za ravnopravnost spolova Vlade Republike Hrvatske u 2019. godini*.
<https://ravnopravnost.gov.hr/pristup-informacijama/strateski-i-zakonodavni-okvir-2039/strateski-i-zakonodavni-okvir-za-ravnopravnost-spolova/nacionalni-dokumenti-2063/3-izvjestaji/2073>.
- Zakon o hrvatskom kvalifikacijskom okviru, Narodne novine, NN 22/13, 41/16, 64/18, 47/20, 20/21.
- Zakon o ravnopravnosti spolova. Narodne novine 82/08, 69/17.
- Zakon o suzbijanju diskriminacije. Narodne novine 85/08, 112/12.
- Živković, I. (2015). *Temeljni koncepti socijalne psihologije*. Veleučilište Baltazar Zaprešić.
- Weisgram, E. S., Fulcher, M. i Dinella, L. M. (2014). Pink gives girls permission: Exploring the roles of explicit gender labels and gender-typed colors on preschool children's toy preferences. *Journal of Applied Developmental Psychology*, 35 (5): 401-409.
- Weitzman L.J., Eifler D., Hokada E. i Ross C. (1972). Sex-Role Socialization in Picture Books for Preschool Children. *American Journal of Sociology*, 77 (6).
- Williams, J.A., Vernon, J.A., Williams, J.C. i Malecha, K. (1987). Sex Role Socialization in Picture Books: an Update. *Social Science Quarterly* 68 (1), 148-156.

POPIS SLIKA

Slika 1. Shematski prikaz ciklusa diskriminacije (Domović, 2021:56)	7
Slika 2. Dječje papuče u ustanovi RPOO-a (autorski rad)	12
Slika 3. Shema elemenata pristupačnosti predškolskih ustanova (Bouillet, 2018:27)	16

IZJAVA O SAMOSTALNOJ IZRADI RADA

IZJAVA

kojom ja, Morana Szavits Nossan, pod materijalnom i krivičnom odgovornošću izjavljujem
da sam ovaj diplomski rad sama napisala.

Morana Szavits Nossan

U Zagrebu, rujan, 2021.

IZJAVA ZA JAVNU OBJAVU RADA

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
UČITELJSKI FAKULTET
ODSJEK ZA ODGOJITELJSKI STUDIJ

IZJAVA

kojom izjavljujem da sam suglasna da se trajno pohrani i javno objavi moj rad

naslov

DOPRINOS INKLUZIVNOG KURIKULUMA U PREVENCIJI RODNIH
STEREOTIPA DJECE RANE I PREDŠKOLSKE DOBI

vrsta rada

DIPLOMSKI RAD

u javno dostupnom institucijskom repozitoriju

UČITELJSKOG FAKULTETA SVEUČILIŠTA U ZAGREBU

i javno dostupnom repozitoriju Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu (u skladu s odredbama Zakona o znanstvenoj djelatnosti i visokom obrazovanju, NN br. 123/03, 198/03, 105/04, 174/04, 02/07, 46/07, 45/09, 63/11, 94/13, 139/13, 101/14, 60/15).

U Zagrebu, rujan 2021. godine

Morana Szavits Nossan

Potpis
